

Аналитикалық шолу

Қазақстан Республикасының әлеуметтік- экономикалық даму тенденциялары

2024

МАЗМҰНЫ

1. Кіріспе.....	4
2. ҚР әлеуметтік-экономикалық дамуының талдауы.....	5
3. ҚР экономикасын дамытудың қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді болжамдары.....	31
4. Қорытындылар мен ұйғарымдар.....	34

АВТОРЛАР

Жанакова Н.Н., «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ
Макроэкономикалық зерттеулер және болжау орталығы директорының
орынбасары, экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған
профессор (доцент).

Атантай Н.Қ., «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ
Макроэкономикалық зерттеулер және болжау орталығының аға сарапшысы.

Тасмагамбетова А.Е., «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ
Макроэкономикалық зерттеулер және болжау орталығының аға сарапшысы.

Алдабергенова М.А., «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ
Макроэкономикалық зерттеулер және болжау орталығының аға сарапшысы.

Ахметжанова К.Т., «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ
Стратегиялық талдау орталығының директоры.

Тасбауова А.К., «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ
Стратегиялық талдау орталығы директорының орынбасары.

1. Кіріспе

Соңғы жылдары Қазақстан экономикасы негізгі салалардың тұрақты дамуы мен жаңа технологияларды енгізу есебінен тұрақты өсу үрдісін көрсетіп келеді. Соңғы үш жылда ел экономикасы шикізат бағаларының ауытқуы және әлемдік экономикадағы жаһандық дағдарыстар сияқты өзгеріп отыратын әлемдік экономикалық жағдайларға бейімделуде.

Қазақстан Үкіметі инвестициялық климатты жақсартуға, инфрақұрылымды дамытуға, шағын және орта бизнесті қолдауға, адами капиталды дамытуға және басқа да бірқатар іс-шараларға бағытталған стратегиялық бағдарламаларды жүзеге асыруды жалғастыруда. Бұл шаралар ұзақ мерзімді экономикалық өсуді қамтамасыз етуге және халықтың өмір сүру деңгейін жақсартуға арналған.

Заманауи экономикалық процестердің күрделілігі мен әмбебаптығын ескере отырып, соңғы үш жылдағы елдің экономикалық жетістіктерінің негізгі аспектілерін анықтау үшін тиісті аналитикалық тәсілдерді қолдана отырып, экономикалық процестер мен құбылыстарды терең талдау қажет. Бұл тәсіл бізге ақпаратты жүйелеуге, қолданыстағы бағдарламалардың тиімділігін бағалауға, экономикалық дамудың ең перспективалы бағыттарын анықтауға және оң экономикалық үрдістерді нығайту бойынша ұсыныстар әзірлеуге мүмкіндік береді.

Қоғамдық аналитикалық шолуды жүргізу Экономикалық зерттеулер институты мемлекеттік тапсырмалар шеңберінде жүргізген аналитикалық есептердің, сондай-ақ басқа сараптамалық және аналитикалық зерттеулердің, соның ішінде мемлекеттік органдарға жіберілген аналитикалық ескертулердің, шолулардың және рефераттардың нәтижелеріне негізделеді.

Қоғамдық аналитикалық шолуды жүргізу экономикалық құбылыстар мен процестерді зерттеуге диалектикалық көзқарасты қолдануға негізделген, бұл өзгертін және дамып келе жатқан үрдістерді, үрдістерді және қатынастарды жүйелі түрде анықтауды қамтиды. Зерттеу әдістемесі жүйелі және логикалық тәсілдерді, реттеуші және логикалық талдауды, статистикалық әдістерді, салыстыру әдістерін және сандық бағалауды қамтиды.

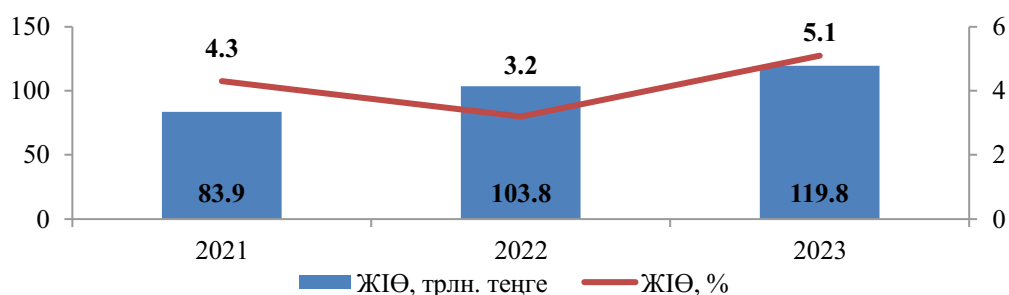
Зерттеудің бастапқы деректері Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы ұсынған ресми қайталама деректер мен статистикалық жинақтар, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитетінің сайтында жарияланған ресми деректер, сондай-ақ мемлекеттік стратегиялық бағдарламалар, сондай-ақ интернет-ресурстардан алынған аналитикалық есептер мен ақпарат болды.

2. ҚР әлеуметтік-экономикалық дамуының талдауы

Қазақстанның 2021-2023 жылдарға арналған ЖІӨ-і (соңғы 3 жыл) номиналды мәнде жыл сайынғы өсімді 2021 жылғы 83,9 млрд теңгеден 2023 жылы 119,8 млрд теңгеге дейін (1,4 есе өсім) көрсетеді.

Соңғы 3 жылда Қазақстан Республикасының ЖІӨ-нің нақты өсуі 2021 жылғы 4,3%-дан 2023 жылы 5,1%-ға дейін өсті, соңғы он жылда алғаш рет 5%-дан асып түсті (0,8 пайыздық тармаққа өсу) (1-сурет).

Жалпы, соңғы үш жылда ЖІӨ-нің орташа жылдық өсімі 4,2%-ды құрады.

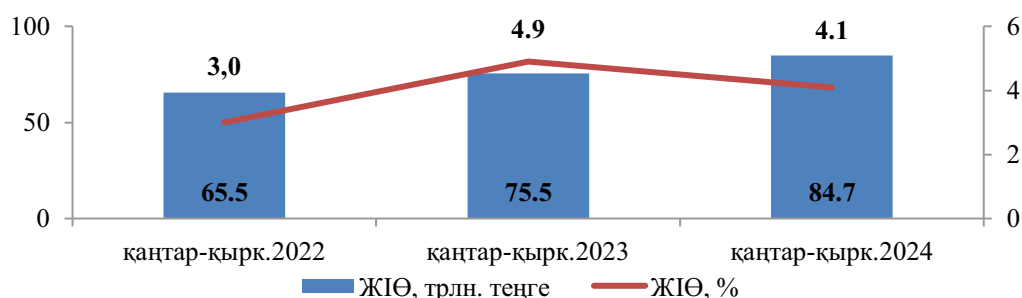

1-сурет. 2021-2023 жылдарға арналған номиналды және нақты ЖІӨ динамикасы

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

2023 жылы күшті экономикалық өсім (5,1%) сыртқы нарықтардағы қолайлы жағдайларға, мұнай бағасының тұрақты жоғары болуына (баррелине кемінде \$80) және күшті ұлттық валютаға байланысты болды.

2024 жылғы қаңтар-қыркүйек айларында ЖІӨ-нің нақты өсуі 4,1%-ды құрап (ҰСБ СЖЖРА жедел деректері), 84,7 трлн теңгеге жетті, бұл номиналды тұрғыда экономикалық өсудің оң үрдісін көрсетеді. (2-сурет). Нақты сектордағы оң динамика 5%, қызмет көрсету секторында – 4%-ды құрады.

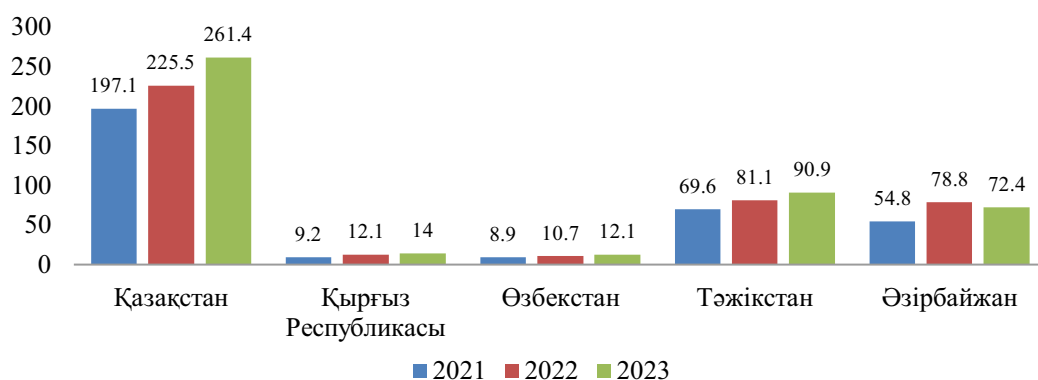

2-сурет. 2022 жылдың қажар-қыркүйек айларынан 2024 жылдың қажар-қыркүйек айлары аралығындағы номиналды және нақты ЖІӨ динамикасы

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

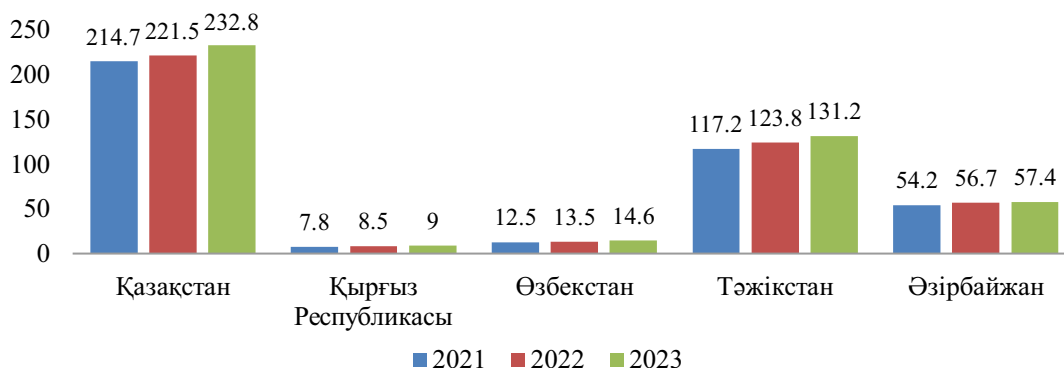
Қазақстанның номиналды ЖІӨ-і Орталық Азия аймағындағы ел экономикасының басым позициясын көрсетеді. Бұл неғұрлым дамыған

өнеркәсіптің, экспорттың жоғары көлемінің және шетелдік инвестицияларды тартудың нәтижесі (3, 4 суреттер).

3-сурет. Қазақстанның және Орталық Азия елдерінің ЖІӨ көлемі 2021-2023 жылдар, (ағымдағы \$ млрд)

Дереккөзі: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

4-сурет. Қазақстан мен Орталық Азия елдерінің ЖІӨ көлемі 2021-2023 жылдар, (2015 жылғы тұрақты бағамен, \$ млрд)

Дереккөзі: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD>

Қазақстан ЖІӨ-нің өсу қарқыны жоғары дамушы елдер арасында ерекшеленеді. Бұл табысты реформалармен, инвестицияларды тартумен және экономиканы әртараптандырумен байланысты елдің жоғары экономикалық белсенділігі мен тұрақтылығын көрсетеді.

Өнеркәсіп тұрғысынан **Қазақстан Республикасының ЖІӨ құрылымындағы** негізгі үлесі – «**Өнеркәсіп**» саласы (2023 жылы 26,7%; соңғы үш жылда орташа есеппен 28,6%).

Өндіріс (12,2%) және **сауда** (18,2%) ЖІӨ-нің едәуір үлесін құрайды, бұл экономикалық әртараптандыру мен тұрақты өсудің маңызды факторы болып табылады.

Тау-кен өнеркәсібі (12,9%) дәстүрлі түрде экономиканы басқарады, бұл айтарлықтай бюджеттік кірістерді қамтамасыз етеді (**1-кесте**).

	2021	2022	2023
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	5,1	5,2	3,9
Өнеркәсіп	29,6	29,5	26,7
Тау-кен өндіру өнеркәсібі және карьерлерді қазу	14,1	14,5	12,9

Өңдеу өнеркәсібі	13,6	13,4	12,2
Электр энергиясымен, газбен, бумен, ыстық сумен және ауаны кондициялаумен жабдықтау	1,6	1,4	1,4
Сумен жабдықтау; қалдықтарды жинау, өңдеу және жою, ластануды жою бойынша қызмет	0,3	0,2	0,2
Құрылыс	5,7	5,3	5,6
Көтерме және бөлшек саудада сату; автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу	16,8	16,4	18,2
Көлік және жинақтау	6,8	6,2	5,6
Тұру және тамақтану бойынша қызмет көрсету	1,0	1,0	1,1
Ақпарат және байланыс	2,3	2,1	2,2
Қаржы және сақтандыру қызметі	2,8	3,1	3,2
Жылжымайтын мүлікпен операциялар	6,5	6,5	7,5
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	3,7	3,3	3,6
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	2,0	2,1	2,3
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	1,8	1,9	2,1
Білім беру	3,9	4,1	4,7
Денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету	2,9	2,9	2,9
Өнер, ойын-сауық және демалыс	0,9	0,9	0,9

1-кесте. Қазақстан Республикасының 2021-2023 жылдардағы ЖІӨ құрылымы, %-дық үлесі

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

2022 жылдың қаңтар-қыркүйек айларынан 2024 жылдың қаңтар-қыркүйек айлары аралығындағы деректерге сәйкес, өнеркәсіп саласының ЖІӨ құрылымындағы үлесі орта есеппен 27,9% құрады (2-кесте).

	2022 9 ай	2023 9 ай	2024 9 ай*
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	5,3	4,2	4,0
Өнеркәсіп	31,2	27,7	27,0
Тау-кен өндіру өнеркәсібі және карьерлерді қазу	15,9	13,5	13,2
Өңдеу өнеркәсібі	13,5	12,4	11,9
Электр энергиясымен, газбен, бумен, ыстық сумен және ауаны кондициялаумен жабдықтау	1,5	1,5	1,6
Сумен жабдықтау; қалдықтарды жинау, өңдеу және жою, ластануды жою бойынша қызмет	0,3	0,3	0,3
Құрылыс	5,2	5,3	5,4
Көтерме және бөлшек саудада сату; автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу	14,2	15,8	16,2
Көлік және жинақтау	5,8	5,4	5,6
Тұру және тамақтану бойынша қызмет көрсету	0,7	0,8	0,8
Ақпарат және байланыс	1,8	2,0	2,0
Қаржы және сақтандыру қызметі	3,5	3,7	3,7
Жылжымайтын мүлікпен операциялар	6,8	7,8	8,7
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	3,0	3,3	3,5
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	1,8	2,2	2,1
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	2,0	2,0	2,2
Білім беру	4,4	4,8	5,1

Денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету	2,4	2,6	2,8
Өнер, ойын-сауық және демалыс	0,7	0,7	0,8

2-кесте. Қазақстан Республикасының 2022-2024 жылдардағы қаңтар-қыркүйек айлары аралығындағы ЖІӨ құрылымындағы секторлардың үлесі %

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

* жедел деректер

Өнеркәсіптің басым үлесі бар ЖІӨ құрылымы экономикалық дамудың және халықтың әл-ауқатын жақсартудың тұрақты негізін көрсетеді. Өндіріс пен сауданы күшейту әртараптандыруға, инвестициялық климатты жақсартуға және жұмыс орындарын құруға ықпал етеді. Сонымен қатар, тау-кен саласынан түскен кірістер қысқа мерзімді тұрақтылық пен ұзақ мерзімді тұрақты даму арасындағы тепе-теңдікті қалыптастыратын әлеуметтік-экономикалық бағдарламаларды қаржыландырудың маңызды факторы болып қала береді.

Өнеркәсіптің одан әрі дамуын қолдау мақсатында 2024 жылы **1,3 трлн** теңге сомасына **180** ірі жобаны іске қосу жоспарланып отыр, бұл шамамен **14,9 мың** тұрақты жұмыс орнын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Негізгі жобаларға мыналар кіреді:

1. Павлодар облысындағы құны 92,4 млрд теңгені құрайтын, 800 жұмыс орны бар және қуаты 240 мың тонна ферросилиций болатын **«EkibastuzFerroAlloys» ферроқорытпа зауыты.**

2. 78,2 млрд теңге және 500 жаңа жұмыс орны инвестицияланған жүк көліктеріне арналған компоненттерді өндіруге арналған Қостанай облысындағы **«KamLitKZ» зауыты.**

3. Алматы облысындағы вольфрам кен орнын өнеркәсіптік игеру бойынша 135 млрд теңге көлеміндегі инвестициямен және 350 жұмыс орнын құрумен жүзеге асырылатын **«Жетісу Вольфрам» жобасы.**

4. Алматы облысында 43,9 млрд теңге инвестициялары бар жылу оқшаулау материалдарын өндіруге және 220 жұмыс орнын құруға арналған **«TechnoNICOL-KAZAKHSTAN» зауыты.**

5. 1,1 млрд теңге инвестиция және 51 жаңа жұмыс орнын құрайтын теміржол пойыздарына арналған бұлақтарды өндіру бойынша Қостанай облысындағы **«Серіппе» жобасы.**

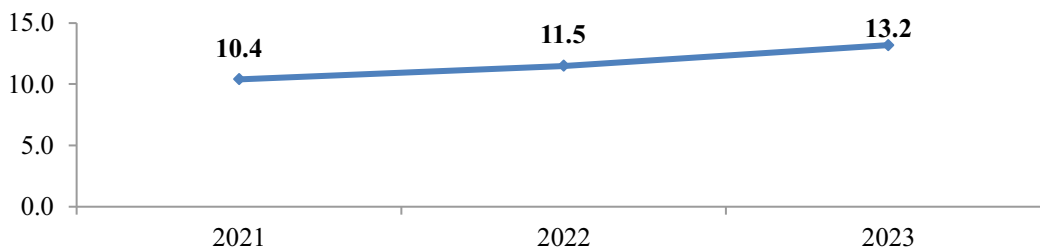
6. Инвестиция көлемі 25,5 млрд теңге және 350 жұмыс орны бар керамикалық плиткалар өндіретін Шымкенттегі **«Wan Sheng Ceramic» зауыты.**

Сонымен қатар, **283,1** млрд теңгеге жуық **56** жоба іске қосылды, **3,8 мыңға жуық** тұрақты жұмыс орны құрылды.

Аталған жобаларды іске асыру Қазақстан экономикасын әртараптандырудағы және өңдеу секторының өсуін ынталандырудағы маңызды қадам болып табылады. Металлургия, автомобиль өнеркәсібі, құрылыс материалдарын өндіру және жылу оқшаулау сияқты әртүрлі

салаларға инвестициялар жаңа жұмыс орындарын құруға ғана емес, сонымен қатар дәстүрлі экспорттық тауарларға тәуелділікті азайтуға мүмкіндік береді.

ЖІӨ-нің жоғары өсуі мен теңгенің нығаюының арқасында Қазақстан Республикасының жан басына шаққандағы ЖІӨ көлемі 2023 жылы \$13,2 мың-ға дейін, ал 2024 жылдың қаңтар-қыркүйек айларында \$9,1 мың-ға дейін артты (5, 6 суреттер).

5-сурет. 2021-2023 жылдары Қазақстан Республикасының жан басына шаққандағы ЖІӨ-і, \$ мың

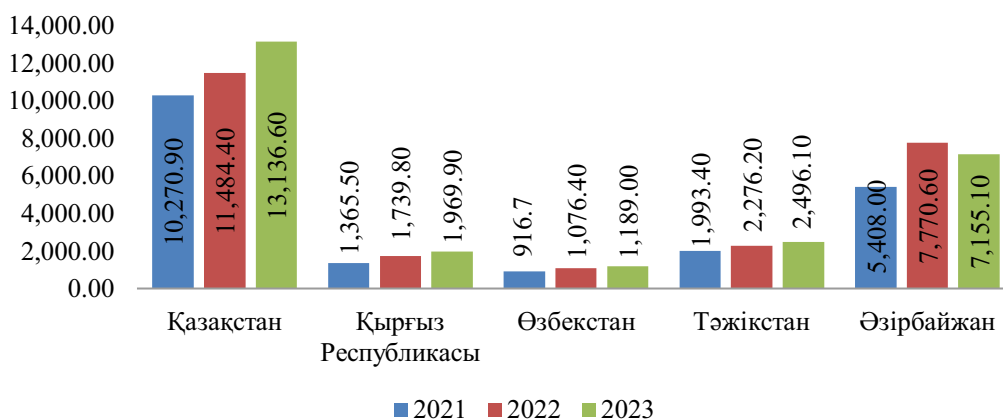
Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

6-сурет. Қазақстан Республикасының 2022-2024 жылдардағы қаңтар-қыркүйек айларында жан басына шаққандағы ЖІӨ-і, \$ мың

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА бойынша есептеулер

Қазіргі макроэкономикалық саясат және тиімді мемлекеттік басқару жүйесі Орталық Азия аймағындағы елдермен салыстырғанда Қазақстанда жан басына шаққандағы ЖІӨ-ден асып түсетінін көрсетеді (7-сурет).

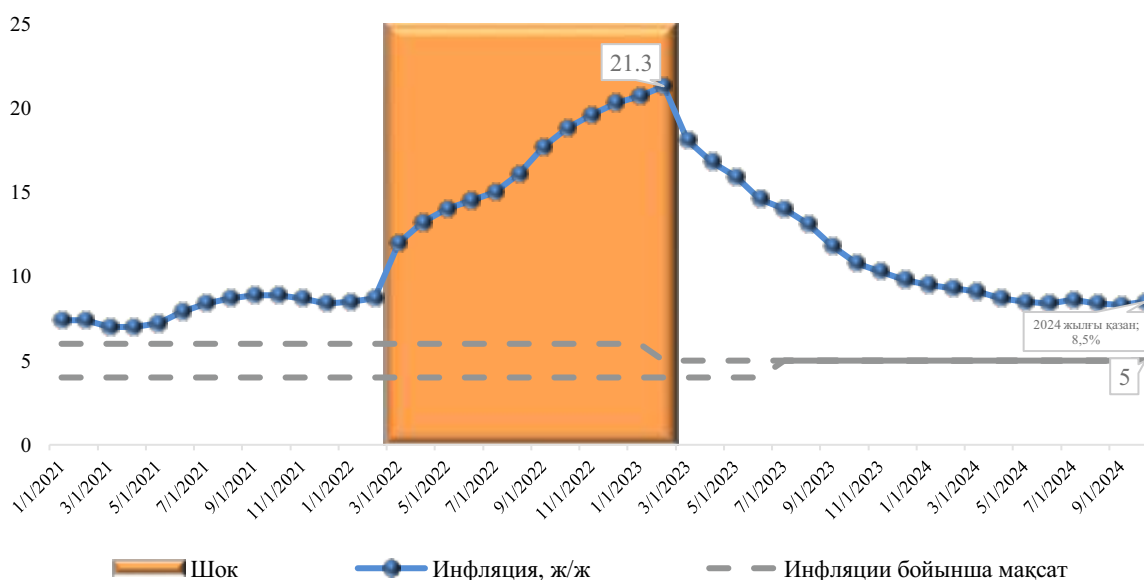

7-сурет. Қазақстан мен Орталық Азия елдерінің 2021-2023 жылдарындағы жан басына шаққандағы ЖІӨ-і, \$

Дереккөзі: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

Қазақстанның жан басына шаққандағы ЖІӨ-нің басқа Орталық Азия елдерімен салыстырғанда асып түсуі оның өңірлік көшбасшы мәртебесін растайды, экономикалық реформалардың сәттілігін көрсетеді және елдің Орталық Азиядағы негізгі ойыншы ретіндегі маңыздылығын көрсетеді.

Ақша-несие саясатының сәтті жүргізілуі инфляцияның айтарлықтай төмендеуіне ықпал етті. 2022 жылы орташа жылдық инфляция 15%, 2023 жылы – 14,5%, ал 2024 жылы қолда бар деректерді ескере отырып, орташа жылдық инфляция 8,7% құрады (8-сурет).

8-сурет. 2021-2024 жылдардағы инфляция деңгейі, % ж/ж

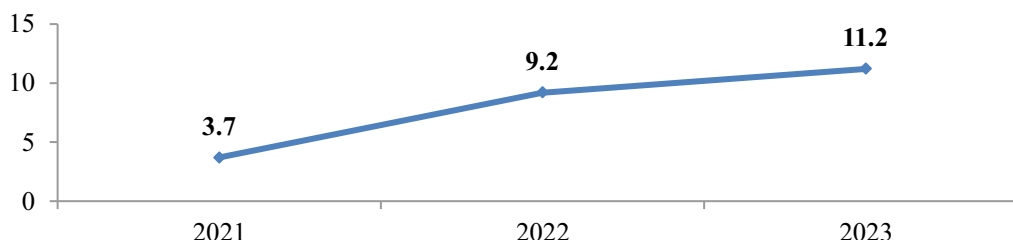
Дереккөзі: Тұтынушылар бағасының индексі [Электрондық ресурс] / ТАЛДАУ ақпараттық-аналитикалық жүйесі. URL: <https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/GetIndex/703076?keyword=> (Жүзінген күні: 13.11.2024)

Мұндай нәтижелер Үкімет пен Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің күш-жігеріне байланысты. Мысалы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің отырысында 2023 жылғы 25 сәуірдегі №13 хаттамада Инфляцияны бақылау және төмендету бойынша 2023-2024 жылдарға арналған шаралар жиынтығы бекітілді, оның ішінде:

1. Жедел шаралар (2023 жыл):
 - 1.1 Өндіріс көлемінің ұлғаюуы;
 - 1.2 Тауарларды сақтау, логистика және тасымалдау;
 - 1.3 Тауарлар бөлшек саудасы;
 - 1.4 Баға бақылау, монополияға қарсы іс-қимыл және сыртқы сауданы реттеу;
 - 1.5 Жүйелік шаралар;
2. Орта мерзімді шаралар (2024 жылдың соңына дейін):
 - 2.1 Өндіріс көлемінің ұлғаюуы;
 - 2.2 Тауарларды сақтау, логистика және тасымалдау;
 - 2.3 Тауарлар бөлшек саудасы;
 - 2.4 Баға бақылау, монополияға қарсы іс-қимыл және сыртқы сауданы реттеу;

2.5 Жүйелі шаралар

Мұндай мемлекеттік қолдау шаралары 2023 жылы рекордтық деңгейге жеткен негізгі активтерге инвестицияларды ұлғайтуға мүмкіндік берді (9-сурет).

9-сурет. 2021-2023 жылдардағы негізгі капиталға инвестициялар, алдыңғы жылға өсуі %

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

Сонымен қатар, 2023 жылы инвестициялар мұнай секторында емес, ең алдымен, «Көлік» (2022 жылмен салыстырғанда 34 п.т. өсу) және «Электр энергиясы» (42,3 п.т. өсу) секторларында, яғни мемлекет белгілеген тарифтердің төмендігіне байланысты көптеген жылдар бойы құлдырауды бастан кешірген салаларда байқалады.

Бұдан басқа, 2023 жылы негізгі капиталға инвестициялар «Денсаулық сақтау» секторында (24,5 п.т. өскен) және «Ақпарат және байланыс» саласында (96,1 п.т. өскен) өсіп, халықтың өмір сүру сапасын жақсартуға және ЖІӨ өсуінің драйверлері ретінде заманауи технологияларды қолдауға бағытталды (3-кесте).

	2021	2022	2023
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	133,2	106,3	101,7
Өнеркәсіп	100,7	107,6	103,3
Тау-кен өндіру өнеркәсібі және карьерлерді қазу	90,1	114,0	96,5
Өңдеу өнеркәсібі	137,4	97,6	98,9
Электр энергиясымен, газбен, бумен, ыстық сумен және ауаны кондициялаумен жабдықтау	99,9	106,0	148,3
Сумен жабдықтау; қалдықтарды жинау, өңдеу және жою, ластануды жою бойынша қызмет	111,2	102,6	107,5
Құрылыс	97,1	171,9	57,7
Көтерме және бөлшек саудада сату; автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу	135,1	124,2	114,1
Көлік және жинақтау	109,3	114,8	148,8
Тұру және тамақтану бойынша қызмет көрсету	116,5	72,2	109,3
Ақпарат және байланыс	84,9	127,3	223,4
Қаржы және сақтандыру қызметі	117,6	118,3	94,2
Жылжымайтын мүлікпен операциялар	117,1	110,9	103,3
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	63,1	83,4	144,0
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	101,1	92,2	97,9
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	72,9	234,8	118,1

Білім беру	92,6	129,3	112,3
Денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету	60,2	136,3	160,8
Өнер, ойын-сауық және демалыс	72,4	92,3	115,3

*3-кесте. 2021-2023 жылдары пайдалану салалары бойынша негізгі активтерге инвестициялардың НКИ, %
Дереккөзі: ҰСБ СЖжРА деректері*

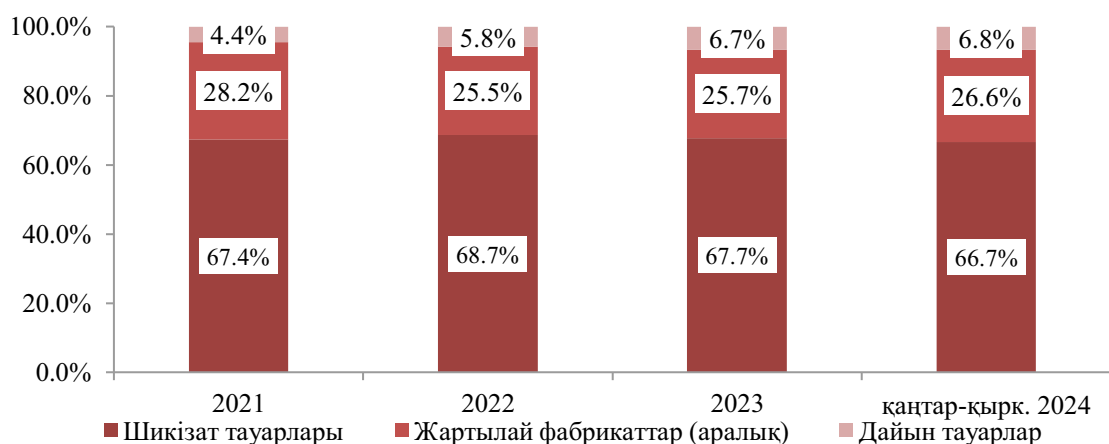
Қазақстан тікелей шетелдік инвестицияларды (ТШИ) тартуды жалғастыруда және ТШИ ағындары бойынша Орталық Азия аймағы елдерінің арасында көшбасшы болып табылады. **FDi Intelligence** рейтингісіне сәйкес, Қазақстан 2024 жылы тікелей шетелдік инвестициялардың **перспективалы 10 елінің қатарына** кірді, бұл елдің шетелдік инвесторлар үшін тартымдылығын және табысты инвестициялық саясатты растайды. ЖШС үкіметтің қаржылық саясатын да, цифрлық технологияларды енгізуді де, бизнес-климаттың жақсаруын және салықтық ынталандыруды да қолдайды.

ЖІӨ-нің өңдеу өнеркәсібіне шетелдік инвестициялардың ағымы едәуір өсіп, 2024 жылдың екінші тоқсанында \$250,4 млн жетті.

Экономиканы әртараптандыру және инвестицияларды тарту бойынша одан әрі шараларды іске асыру мақсатында Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі инвестициялық саясат тұжырымдамасы қабылданды (*Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 18 қазандағы №868 қаулысы*), оларды іске асырудың негізгі бағыттары:

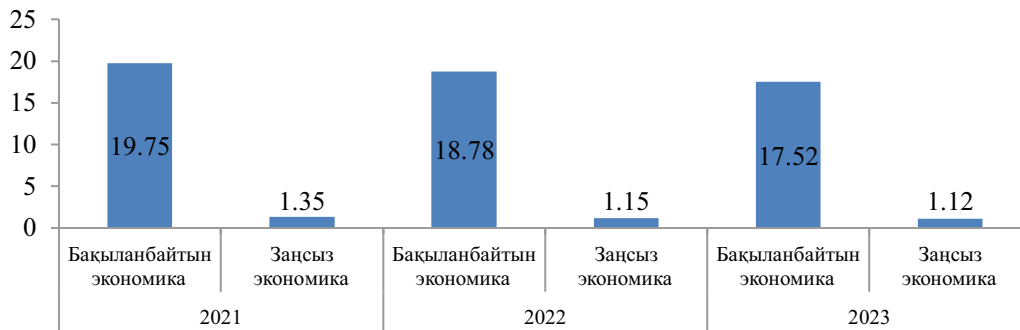
- 1) Инвестиция тарту экожүйесін одан әрі дамыту;
- 2) Институционалдық шеңбер мен инфрақұрылымды дамытуды жеңілдету;
- 3) Экономиканың инвестициялық әлеуетін ашу.

Экономиканың шикізат бағдарынан ауытқуы және инвестициялық саясаттың қарқындылығы шикізат экспортының көлемінің азаюына және дайын тауарлардың өсуіне әкелді (**10-сурет**).

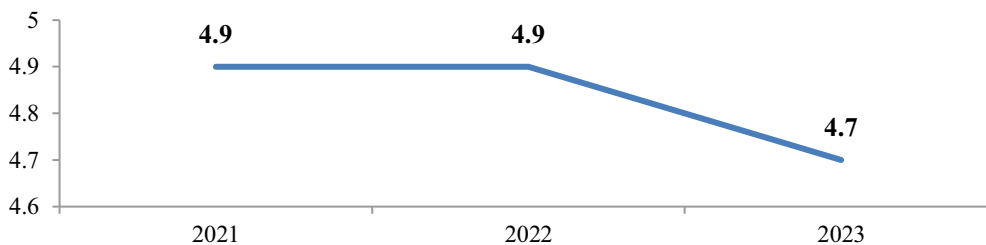
*10-сурет. Қазақстан Республикасының 2021-2024 жылдардағы тауарларының жалпы экспортындағы дайын тауарлардың үлесі, \$ млн/%
Дереккөзі: ҰСБ СЖжРА, Қаржымині МКК*

Экономикалық, құқықтық және әлеуметтік салалардағы күрделі өзгерістер **ЖІӨ-дегі байқалмаған экономиканың деңгейінің төмендеуіне әкелді**, ол 2023 жылы алдыңғы жылмен салыстырғанда 1,26%-ға төмендеді және ЖІӨ-нің 17,52%-ын құрады, оның ішінде заңсыз қызмет үлесі ЖІӨ-нің 1,12%-ын құрады (*11-сурет*).

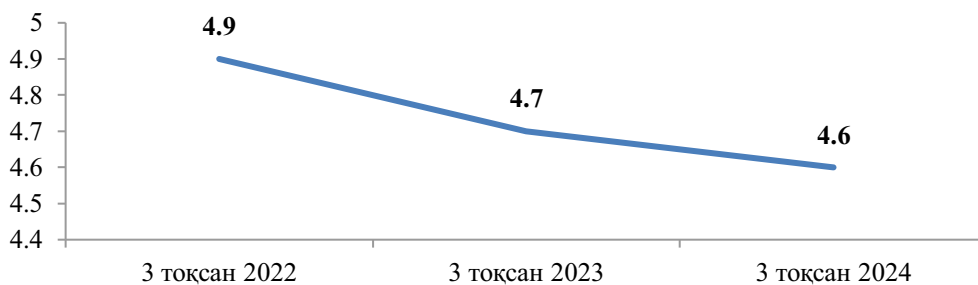

11-сурет. Қазақстан Республикасында 2021-2023 жылдары бақыланбайтын және заңсыз экономиканың деңгейі, %
Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

Тиімді мемлекеттік басқару және мемлекеттік қолдау шараларының жүргізілуі **еңбек нарығының жағдайына оң әсерін тигізді**. 2021-2023 жылдардың соңында жұмыссыздық деңгейі 2021 жылғы 4,9%-дан 2023 жылы 4,7%-ға дейін төмендеп, одан әрі 2024 жылдың 3 тоқсанында да 4,6%-ға дейін төмендеді (*12, 13 суреттер*).

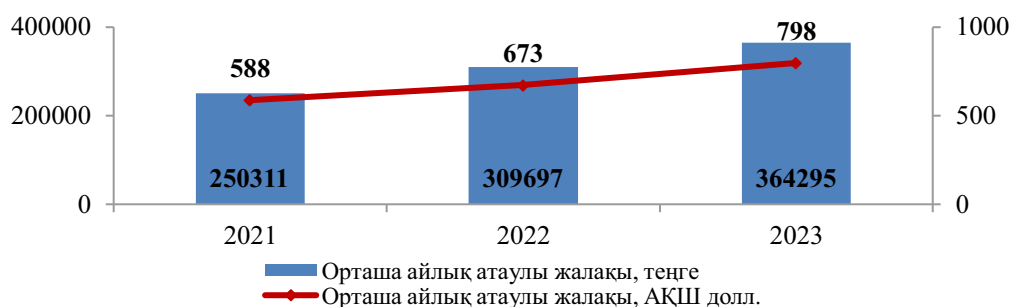

12-сурет. 2021-2023 жылдардағы жұмыссыздық деңгейі, %
Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

13-сурет. 2022 жылдың 3 тоқсанынан – 2024 жылдың 3 тоқсаны аралығындағы жұмыссыздық деңгейі, %
Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

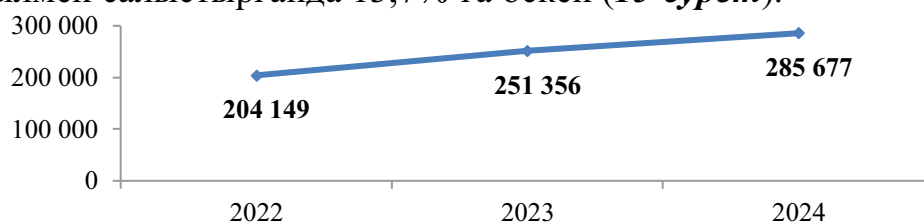
2021-2023 жылдары орташа айлық номиналды жалақы теңгеде және валюта баламасында 250,3 мың теңгеден немесе \$588-ге өсті. 2021 жылы 364,3 мың теңгеге немесе \$798-ге дейін 2023 жылы (**14-сурет**).

14-сурет. Орташа айлық номиналды жалақы 2021-2023 жылдары, теңге/\$

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

Орташа жалақы да өсуде, бұл 2024 жылы 285 677 теңгені құрайды, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 13,7%-ға өскен (**15-сурет**).

15-сурет. 2022-2024 жылдардағы орташа жалақы, теңге

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

2021-2023 жылдары жалақының өсуі жоғары технологиялық салаларда байқалады. 2023 жылы ең үлкен жалақы өсімі ақпарат және коммуникация саласында (+17,6% ж/ж), қаржылық және сақтандыру қызметінде (+7,6% ж/ж) және электрмен жабдықтауда (+7,3% ж/ж) байқалды. 2024 жылы мәдениет және демалыс қызметкерлерінің (+10,4%) және фермерлердің (+10,6%) жалақысы өсті (**4, 5 кестелер**).

	2021	2022	2023
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	107,2	109,7	102,2
Өнеркәсіп	106,1	111,3	103,6
Тау-кен өндіру өнеркәсібі және карьерлерді қазу	103,5	112,7	103,1
Өңдеу өнеркәсібі	109,2	110,0	103,4
Электр энергиясымен, газбен, бумен, ыстық сумен және ауаны кондициялаумен жабдықтау	106,0	109,4	107,3
Сумен жабдықтау; қалдықтарды жинау, өңдеу және жою, ластануды жою бойынша қызмет	109,2	106,5	106,7
Құрылыс	110,3	120,5	100,1
Көтерме және бөлшек саудада сату; автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу	108,3	107,2	103,8
Көлік және жинақтау	106,9	115,1	105,9
Тұру және тамақтану бойынша қызмет көрсету	103,8	115,0	100,4
Ақпарат және байланыс	108,3	111,6	117,6
Қаржы және сақтандыру қызметі	111,3	104,7	107,6
Жылжымайтын мүлікпен операциялар	95,1	105,3	101,4

Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	102,4	105,3	98,4
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	102,4	110,1	102,7
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	104,2	109,8	103,9
Білім беру	114,9	105,3	99,1
Денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету	120,1	95,4	102,3
Өнер, ойын-сауық және демалыс	91,5	100,3	107,0

4-кесте. Қазақстан Республикасында салалары бойынша 2021-2023 жылдардағы нақты жалақының индексі, өткен жылға %

Дереккөзі: ҰСБ СЖӘРА деректері

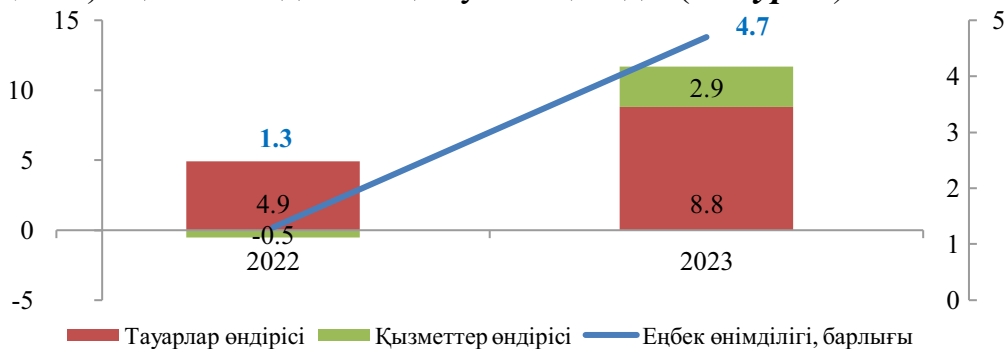
	2022 қаңтар- қырк.	2023 қаңтар- қырк.	2024 қаңтар- қырк.
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	111,9	100,7	107,5
Өнеркәсіп	112,3	103,5	105,5
Тау-кен өндіру өнеркәсібі және қарьерлерді қазу	111,9	103,5	103,3
Өңдеу өнеркәсібі	112,3	103,1	106,2
Электр энергиясымен, газбен, бумен, ыстық сумен және ауаны кондициялаумен жабдықтау	111,4	105,2	114,0
Сумен жабдықтау; қалдықтарды жинау, өңдеу және жою, ластануды жою бойынша қызмет	107,1	105,6	113,8
Құрылыс	121,6	99,0	100,0
Көтерме және бөлшек саудада сату; автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу	105,2	103,4	105,6
Көлік және жинақтау	116,0	105,5	104,7
Тұру және тамақтану бойынша қызмет көрсету	115,4	102,1	96,4
Ақпарат және байланыс	108,6	111,3	115,5
Қаржы және сақтандыру қызметі	107,6	102,8	116,3
Жылжымайтын мүлікпен операциялар	110,5	98,4	111,1
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	103,1	100,4	104,5
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	110,3	101,3	92,4
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	110,3	104,1	99,9
Білім беру	109,7	94,8	100,0
Денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету	99,5	99,8	99,3
Өнер, ойын-сауық және демалыс	102,5	101,9	110,4

5-кесте. 2022-2024 жылдардың қаңтар-қыркүйек айларындағы Қазақстан Республикасында салалары бойынша нақты жалақының индексі, алдыңғы жылғы деңгейге қатысты, %

Дереккөзі: ҰСБ СЖӘРА деректері

Экономикадағы оң құрылымдық өзгерістер халықтың **ақшалай табыстарының құрылымында** көрініс табады, онда үлесі 2023 жылы 65,1%-ға дейін, 2021 жылы 60,7%-ға дейін және әлеуметтік трансферттердің үлес салмағының қысқаруы (2021 жылы 25,8%-дан 2023 жылы 21,5%-ға дейін) байқалды. Бұл халықтың өмір сүру деңгейінің өсуі, тұрақты жалақы алу және жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінің артуы, кедейлік деңгейінің төмендеуі және жалпы еңбек нарығының нығаюы туралы айтады.

Бұл ретте елімізде еңбек өнімділігінің өсуі аясында халықтың нақты табысы өсуде (2023 жылы 2022 жылмен салыстырғанда **3,6 есе**). Бұл ретте тауарлар өндірісінде (**1,8 есе**) және қызметтер өндірісінде (2023 жылы **2,9%-ға дейін**) еңбек өнімділігінің өсуі байқалады (**16-сурет**).

16-сурет. Қазақстан Республикасының 2022-2023 жылдардағы еңбек өнімділігінің динамикасы, %

Дереккөзі: ҰСБ СЖЖРА деректері

Яғни, Қазақстан Республикасының экономикасында халықтың табысының өсуі еңбек өнімділігінің өсуіне байланысты емес, қоғамдағы тәуелді көңіл-күйді көрсететін әлеуметтік аударымдардың немесе әлеуметтік қолдаудың өсуі сияқты факторға байланысты емес құбылыс бар. Бұл құбылыс «**өнімділіктің өсу әсері**» деп аталады, бұл экономиканың тиімділігінің артуын, халықтың мемлекеттік қолдауға тәуелділігінің төмендеуін және жұмыс күшінің табыс өндірісіне қосқан үлесінің артуын көрсетеді.

Қазақстан жыл сайын мемлекеттік жәрдемақы мен зейнетақының барлық түрлерін индекстейді. 2024 жылы **ең төменгі жалақы** 85 000 теңгеге дейін өсті (2023 жылы – 70 000 теңге; 2022 жылы – 60 000 теңге), үш жыл ішінде ең төменгі жалақының өсуі **1,4 есені құрады**.

2025 жылдан бастап **ең төменгі жалақыны есептеу тәсілін өзгерту жоспарлануда**. Ең төменгі жалақының мөлшері орташа жалақы мен орташа еңбек өнімділігін ескере отырып анықталады. Енді ең төменгі жалақы елдегі орташа жалақыны, сондай-ақ өмір сүру минимумы, инфляция деңгейі және жұмыссыздық сияқты факторларды ескере отырып есептеледі. Ең төменгі жалақыны есептеудің жаңа тәсілі халықтың нақты өмір сүру деңгейін дәл анықтауға, әлеуметтік теңсіздікті азайтуға және өнімділіктің өсуін ынталандыруға мүмкіндік береді.

Индекстеуді ескере отырып, **ең төменгі зейнетақы мөлшері** 2023 жылы 53 076 теңгеден 2024 жылы 57 853 теңгеге дейін өсті (2022 жылы 48 032 теңге) – 3 жыл ішінде **20%-ға артты**.

2024 жылы **ең төменгі күнкөріс деңгейі** 43 407 теңгені (2023 жылы 40 456 теңгені, 2022 жылы 37 389 теңгені) құрады – бұл 3 жыл ішінде **16%-ға өскен**.

Ғылым мен білім берудің қазақстандық жүйесін дамытуға қолдау көрсету мақсатында 2024 жылы **зерттеушілер мен оқытушыларға**

қосымша төлемдер жүргізілді¹, бұл мамандардың біліктілігін арттыруға, экономикалық өсуге және адам капиталының сапасын жақсартуға оң әсерін тигізетін ынталандыру болып табылады:

- ғылым кандидаттары, философия докторлары (PhD), профильдегі дәрігерлерге – 17 АЕК (2024 жылы 62 764 теңге);

- ғылым докторлары – 34 АЕК (2024 жылы 125 528 теңге);

- ғылым кандидаты, философия докторы (PhD) және профильдегі доктор дәрежесімен байланысты профессорларға (доценттерге) – 25 АЕК (2024 жылы 92,300 теңге);

- ғылым докторы дәрежесіне йе профессорлар (доценттерге) – 42 АЕК (2024 жылы 155 064 теңге);

- ғылым кандидаты дәрежесі бар профессорлар, философия докторы (PhD), ғылым докторына – 50 АЕК (2024 жылы 184 600 теңге).

Анықтама: 2019 жылдан бастап төлемдер 17 АЕК көлемінде жүргізілді – ғылым кандидаттары, философия докторлары (PhD), профильдегі дәрігерлер; 34 АЕК – ғылым докторлары².

Қазақстан бизнестің белсенділігін арттыру, оның ішінде **реттеуші органы жақсарту және бизнес құқығын қорғау**, сондай-ақ бизнесті бастау және жүргізу рәсімдерін жеңілдету бойынша реформаларды жүзеге асыруда. Бұл шаралар жаңа технологиялар мен шетел капиталын тартуға ықпал етеді.

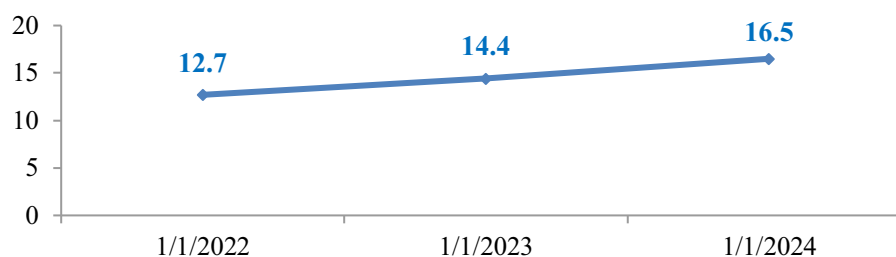
Негізгі қадамдардың бірі әкімшілік кедергілерді одан әрі азайту жоспарлары бар бизнеске қойылатын 9000-нан астам ескірген талаптарды жою болды. Бұл жақсарту салық салу және бақылау, сондай-ақ шетелдік инвестицияларды тартуға ықпал ететін бизнесті бастау және жүргізу процедураларын жеделдету сияқты салаларға әсер етті. Атап айтқанда, 2024 жылы шағын бизнес пен жаңа өндірістік кәсіпорындар үшін салықтық ынталандыру енгізілді, мысалы, салық ставкаларын төмендету және есеп беру жүйесін жеңілдету.

Инвестициялық ахуалды жақсарту үшін **инвесторлар үшін «бір терезе» жүйесі** іске қосылуда, бұл тіркеу және бизнес жүргізу процестерін едәуір жеңілдетеді. Бұл жүйе инвесторларға барлық қажетті рұқсаттар мен құжаттарды бір платформа арқылы алуға мүмкіндік береді, бұл бюрократиялық кедергілерді азайтады және бизнес процесін жылдамдатады. Құқықтық кепілдіктерді күшейту және инвесторлардың құқықтарын қорғау бойынша шаралар қабылдануда.

Бизнесті мемлекеттік қолдаудың жалғасып жатқан шаралары елдің экономикалық өсуінің негізі болып табылатын шағын және орта бизнесті қоса алғанда, **бизнес секторына несие беруді ұлғайтуға** әкелді. Бизнесті несие беру көлемі үш жыл ішінде 29,9%-ға өсіп, 2024 жылы 16,5 трлн теңгеге жетті (*17-сурет*).

¹Дереккөзі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2400000079>

²Дереккөзі: <https://primeminister.kz/ru/decisions/03052019-240>

17-сурет. 2022-2024 жылдары бизнес секторына берілетін несиелер, трлн теңге

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің деректері

Нәтижесінде елдің несиелік рейтингі жақсарады. 2024 жылдың 9 қыркүйегінде **Moody's** рейтингтік агенттігі Қазақстан Үкіметінің жергілікті және шетел валютасындағы ұзақ мерзімді рейтингтерін Baa2-ден Baa1-ге дейін (төлем кезеңіндегі ішкі экономикалық жағдайға байланысты жақсы төлем қабілеттілігі) дейін көтерді және болжамды **оңнан тұрақтыға өзгертті**, бұл тәуелсіздік алғаннан бергі ең жоғары рейтинг. Қазақстан Республикасының кредиттік рейтингінің жақсаруы институционалдық және саяси ортаның үздіксіз жақсаруына, сондай-ақ көмірсутектерге тәуелділікті азайтуға бағытталған экономикалық әртараптандырудың тұрақты динамикасына негізделген. Бұл факторлар Қазақстанның соққыларға төзімділігін арттырды және арттыра береді, осылайша мемлекеттің кредиттік профилін Baa1 деңгейіне сәйкес келетін деңгейге дейін нығайтады.

2024 жылғы 16 қарашада **Fitch Ratings** рейтингтік агенттігі Қазақстанның ұзақ мерзімді рейтингін «**тұрақты**» болжаммен «**BBB**» деңгейінде **растады**. Рейтингті қаржыландыруда үлкен икемділікті қамтамасыз ететін және жинақталған мұнай қорлары қолдайтын таза шетелдік активтердің едәуір көлемін қоса алғанда, күшті сыртқы буфер позициясы қолдайды.

Халықтың өмір сүруін қамтамасыз ету жүйесінің сенімділігін және елдің экономикалық өсуін қамтамасыз ету мақсатында ел үшін **тұрақты инфрақұрылымдық базаны дамыту** бойынша жұмыстар жүргізілуде. Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі Ұлттық **инфрақұрылымдық жоспары қабылданды** (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 25 шілдедегі № 606 қаулысы). Жоспарда инфрақұрылымның 4 бағыты қарастырылған, олар үшін 204 жобаның тізімі жасалды, оның ішінде:

- 1) энергетикалық инфрақұрылым – 46 жоба;
- 2) көлік инфрақұрылымы – 59 жоба;
- 3) сумен жабдықтау және санитарлық инфрақұрылым – 89 жоба;
- 4) цифрлық инфрақұрылым – 10 жоба.

Халықты **өз баспанасымен** қамтамасыз ету мақсатында 2024 жылы 18 млн шаршы метр тұрғын үйді пайдалануға беру арқылы тұрғын үй құрылысын дамытуға 1 трлн теңгеден астам қаржы бөлінді. Нәтижесінде 60 мыңнан астам адам өз баспанасын ала алады.

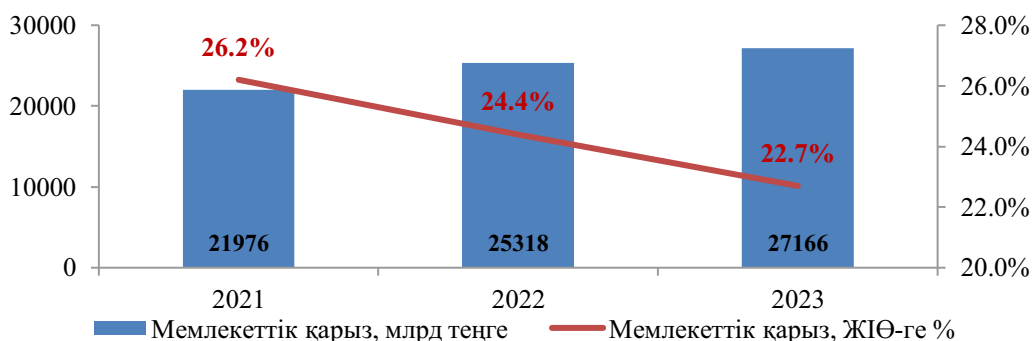
Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету, 2022 жылы жоғары сапалы және тұрақты экономикалық өсуді ілгерілету мақсатында Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 10 қыркүйектегі Жарлығымен (Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 10 қыркүйектегі № 1005 Жарлығымен) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қаржыны басқарудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы (бұдан әрі – МҚТБ) бекітілді.

МҚБТ шеңберінде мұнай бағасының ауытқуына тәуелді емес ақылға қонымды және икемді фискалдық ережелерді белгілеу, бюджет параметрлеріне қатысты сандық шектеулерді қатаң сақтау және бюджеттік шектеулер шеңберінде бюджеттік шығындарды анықтау, бюджеттік тәуекелдерді болдырмау және олардың теріс салдарын азайту шараларын қабылдау, әлеуметтік-экономикалық саясат мақсаттарына сәйкес бюджеттік шығындарды басымдылыққа айналдыру, бюджеттік қаражатты тиімді бөлу, ең үлкен әлеуметтік-экономикалық әсерді қамтамасыз ететін, Қазақстан ұлттық қорында қаржылық ресурстарды жинақтауды, салық саясатының адекваттілігін арттыру, жеке инвестицияларды ынталандыру, жеке сектордағы қаржылық міндеттемелерді ұлғайту және жергілікті басқаруды ұлғайтуды қамтамасыз ету және жергілікті басқаруды автоматтандыру, бюджетті басқарудың барлық кезеңдерін автоматтандыруды қамтамасыз ету сияқты шараларды жүзеге асыру жоспарланып отыр.

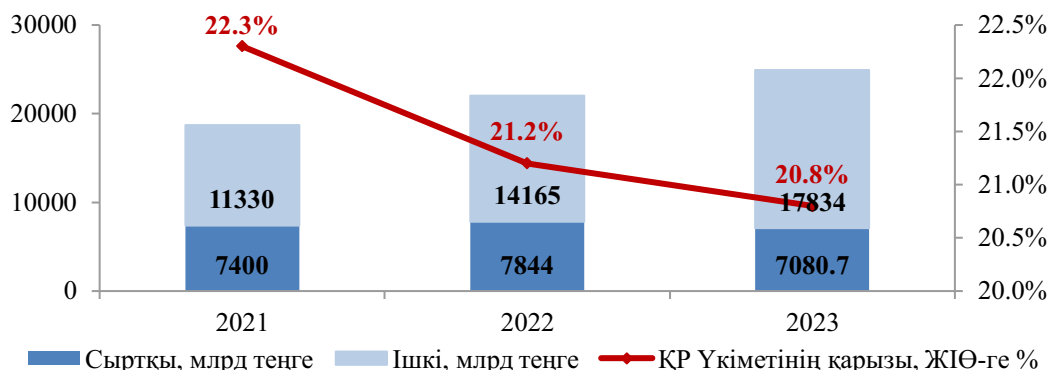
МҚБТ тұжырымдамасын іске асыру келесі нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған:

- **мұнай емес салалар бойынша тапшылықты** 2021 жылғы 9,8%-дан 2030 жылы ЖІӨ-нің **5%-ынан аспайтын** деңгейге дейін төмендету;
- **бюджет тапшылығын** 2021 жылы 3,1%-дан 2030 жылы ЖІӨ-нің **2%-ынан аспайтын** деңгейге дейін төмендету;
- **мемлекеттік қарызды** 2021 жылы 27,4%-дан 2030 жылы **ЖІӨ-нің 32%-ынан аспайтын** деңгейге дейін, оның ішінде Үкіметтің қарызы 2021 жылы 23%-дан 2030 жылы ЖІӨ-нің **27,5%-ынан аспайтын** деңгейге дейін сақтау;

Мемлекеттік қарыздың бір бөлігі болып табылатын мемлекеттік қарыз белгіленген шектен аспады және 2023 жылы 20,8% құрады. Сонымен қатар, мемлекеттік қарыз ЖІӨ-нің 22,7%-ын құрады, бұл шектен 9,3%-ға төмен (**18, 19 суреттер**).

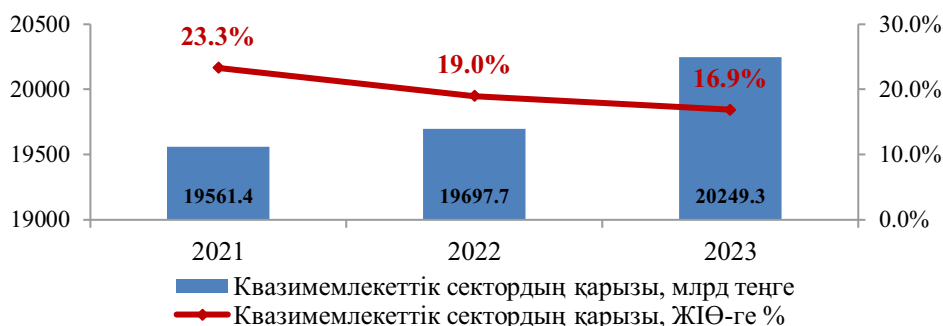
18-сурет. Қазақстан Республикасының 2021-2023 жылдардағы мемлекеттік қарызының динамикасы
Дереккөзі: ҚР Қаржымині

19-сурет. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021-2023 жылдардағы қарызының динамикасы
Дереккөзі: ҚР Қаржымині

· **квзимемлекеттік сектордың қарызын ЖІӨ-нің 21,2%** деңгейінде ұстап тұру;

2023 жылы квзимемлекеттік сектордың қарызы ЖІӨ-нің 16,9%-ын құрады, бұл да 21,2% дың мақсатты деңгейінен төмен (**20 сурет**).

20-сурет. Квзимемлекеттік сектордың қарызының динамикасы 2021-2023 жылдар

Дереккөзі: ҚР Қаржымині

· Қазақстан ұлттық қорының валюталық активтерін **2030 жылы \$100 млрд дейін** ұлғайту;

· **таза сыртқы активтер** (Үкіметтің сыртқы қарызының, квзимемлекеттік сектордың кепілдендірілген қарызы мен сыртқы қарызының ҰҚШҰ валюталық активтеріне қатынасы) – **0,75**;

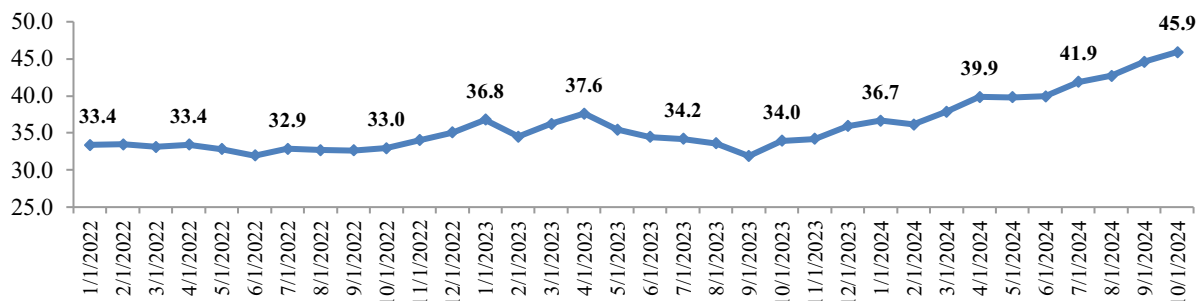
· мемлекеттік қарызды республикалық бюджеттен - **бюджеттік шығындардың 10%-дан аспайтын** деңгейде қамтамасыз ету;

. 2030 жылы трансферттерді қоспағанда, мемлекеттік бюджеттің кірістерін ЖІӨ-нің 18%-на дейін ұлғайту.

Бюджеттік тәуекелдерді тиімді басқару және мемлекеттік қаржының тұрақтылығын арттыру мақсатында, 2022 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін әлеуметтік-экономикалық даму болжамын дайындауда әлемдік тәжірибені енгізуді ескере отырып, **бюджеттік тәуекелдер және ұзақ мерзімді қаржылық тұрақтылық бойынша аналитикалық зерттеу жүргізу бойынша жұмыс жүргізілуде.** Бұл зерттеу республикалық бюджет жобасымен бір мезгілде ұсынылған бюджеттік процесті талдау мен басқарудың маңызды құралы болып табылады.

Елде табысты жүргізіліп жатқан әлеуметтік-экономикалық, ақша-несие және фискалдық саясат сыртқы соққыларға макроэкономикалық тұрақтылықты қалыптастырады, халықаралық несие рейтингін нығайтады және шикізаттан түсетін кірістердің азаюы және экономикалық әртараптандыру қажеттілігінің артуы жағдайында бюджет тапшылығын жабуға арналған халықаралық резервтердің өсуін нығайтады.

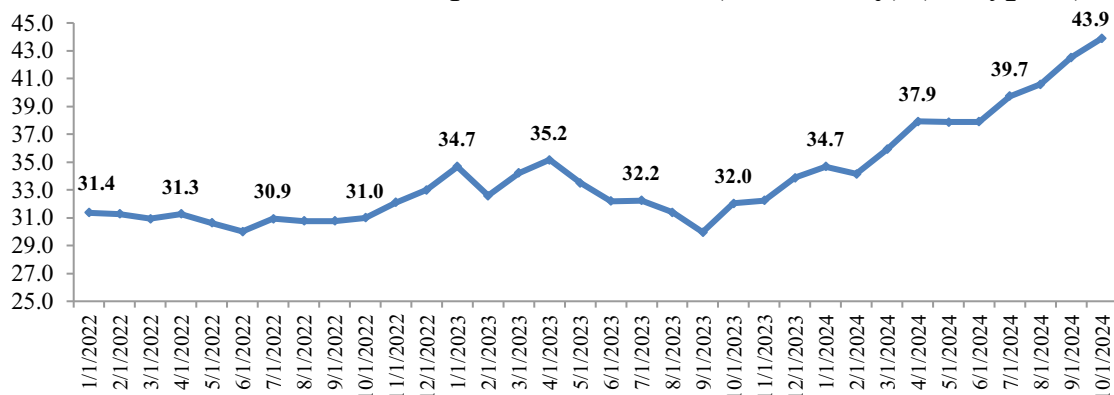
Бұл елдің жалпы халықаралық резервтерінің өсуімен расталады, ол 2024 жылдың қазанында \$1,3 млрд-қа немесе 2024 жылдың қыркүйегімен салыстырғанда 3%-ға өсті, \$45,9 млрд-қа жетті; 2022 жылдың қаңтарынан бастап \$12,5 млрд-қа немесе 37,5%-ға жетті (**21-сурет**). 2022 жылдың қаңтарынан бастап ол **1,4 есеге артты.**

21-сурет. 2022-2024 жылдары Қазақстан Республикасының жалпы халықаралық резервтері, \$ млрд

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің деректері

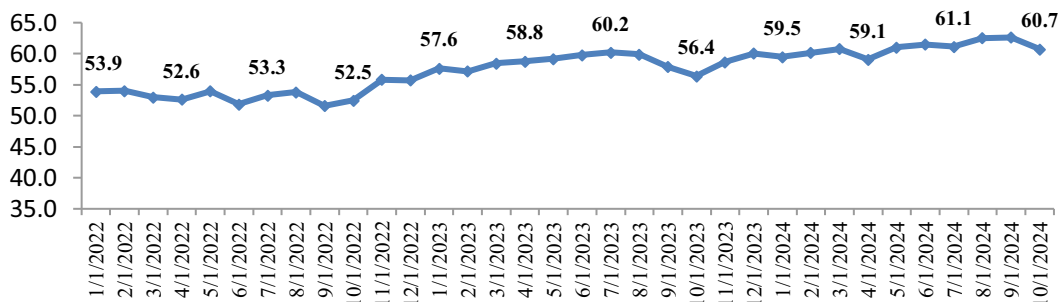
Таза халықаралық резервтер 2022 жылғы қаңтардағы \$31,4 млрд-тан 2024 жылғы қазандағы \$43,9 млрд-қа дейін өсті (1,4 есе өсу) (22-сурет).

22-сурет. Қазақстан Республикасының 2022-2024 жылдардағы таза халықаралық резервтері, \$ млрд

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің деректері

Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының валюталық активтері 2024 жылғы қазанда 2022 жылғы \$53,9 млрд-тан 2024 жылғы қазанда \$60,7 млрд-қа дейін өсті (12,6% өсім) (23-сурет).

23-сурет. ҚР Ұлттық қорының 2022-2024 жылдардағы валюталық активтері, \$ млрд

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің деректері

Нәтижесінде 2024 жылы табысты іске қосылған «БАЛАЛАР ҰЛТТЫҚ ҚОРЫ» бағдарламасы іске қосылып, алғашқы төлемдер жасалды. Нәтижесінде, 2024 жылы Ұлттық қордан барлық балалардың шоттарына \$696 млн жиналды. Оның 31 млн-ы 18 жасқа толған алушыларға төлеу үшін БЖЗҚ-ға аударылды.

Аналитикалық шолу шеңберінде жүзеге асырылған Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Ұлттық даму жоспарының (Қазақстан Республикасы Президентінің 2024 жылғы 30 шілдедегі № 611 Жарлығымен алып тасталған) 2022-2023 жылдарға арналған мониторингі келесі нәтижелерге қол жеткізді.

Әлеуметтік саясатты іске асыру аясында ең төменгі базалық зейнетақыны өмір сүру минимумының 54%-дан 70%-ға дейін, ал максимум 100%-дан 120%-ға дейін жыл сайын кезең-кезеңмен ұлғайтуды көздейтін Әлеуметтік кодекс қабылданды.

Табысы күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі 2022 жылғы деңгейінде қалып, 5,2% құрады. 2022 жылмен салыстырғанда ең төменгі күнкөріс деңгейі 8,5%-ға өсіп, 40 567 теңгені құрады. Зейнетақы төлемдері бойынша кірісті алмастыру коэффициенті 50,7% құрады.

2022 жылы жалпы ауданы 17,1 млн шаршы метр тұрғын үй құрылысы арқылы тұрғын үйдің қолжетімділігі қамтамасыз етілді. Барлық тұрғын үй құрылысы бағдарламалары бойынша жас отбасылар үшін несиелердің үлесі 5,8%-ға дейін, Қазақстан Республикасының экономикалық белсенді тұрғындарына тұрғын үй жинақтау жүйесіне қатысушылардың үлесі 23%-ға дейін ұлғайтылды. 2023 жылы 73 көппәтерлі үй жөнделді. Ірі жөндеуді қажет ететін нысандар мен кондоминиумдардың үлесі 31,2%-ға дейін төмендеді.

Нәтижелі жұмыспен қамтуды дамыту шеңберінде қабылданған шаралар жұмыссыздық деңгейін 4,7%-ға дейін төмендетуге мүмкіндік берді. Бекітілген өңірлік жұмыспен қамту карталарына сәйкес, 2022 жылы 981,5 мың адам, ал 2023 жылы 963,5 мың адам жұмыспен қамтылды.

2022 жылы Еңбек кодексіне бірлескен жұмыспен қамту, дөңгелек жұмыс кестесі, сондай-ақ бес күндік немесе алты күндік жұмыс күнінен ауысу құқығымен төрт күндік жұмыс аптасы режимін енгізу сияқты жұмыспен қамтудың жаңа нысандарын реттеу үшін түзетулер енгізілді.

2023 жылы «Career Enbek» ұлттық біліктілік жүйесінің цифрлық платформасы электрондық еңбек биржасының негізінде құрылды, ол кәсіптік біліктілікті тану саласындағы бірыңғай негізгі цифрлық экожүйе болып табылады, оның құрамына 6 платформа кіреді (*enbek.kz, skills.enbek.kz, business.enbek.kz, hr.enbek.kz, karyera.enbek.kz, migration.enbek.kz*), олар азаматтарды кәсіптік жолмен алып жүреді: кәсіби мамандықты таңдаудан бастап, еңбек қатынастарын рәсімдеу.

Денсаулық сақтау саласында денсаулық сақтау объектілерінің инфрақұрылымын дамыту бойынша жұмысты күшейту, ауыл тұрғындары мен балаларды қоса алғанда, профилактикалық тексерулердің қамтуын кеңейту арқылы туу кезінде өмір сүру ұзақтығы 75,09 жылды құрады.

2022 жылы 35 бастапқы медициналық-санитарлық нысан салынды және ашылды. 2023 жылы медициналық көмектің халықаралық стандарттарына сәйкес келетін 5 денсаулық сақтау нысаны салынды (*Шымкент қаласында - 350 келуге арналған поликлиника; Жамбыл облысында - 48 төсекке арналған оңалту орталығы және 200 орынға арналған аймақтық онкологиялық диспансер; Солтүстік Қазақстан облысында – 250 келуге арналған 2 поликлиника*).

Жүкті әйелдердің денсаулығын сақтау және балалардың денсаулығын жақсарту үшін жүкті әйелдердің босанғанға дейінгі күтіммен қамтылуы 86,6%-ға дейін артты. Балалардың ерте мүгедектігін анықтау және алдын алу мақсатында 2023 жылы 6 Ерте араласу орталығы ашылды (*Шымкент, Атырау, Шығыс Қазақстан, Жетісу, Түркістан, Жамбыл облыстарында*).

Алғашқы медициналық-санитарлық көмек негізінде созылмалы жүрек жеткіліксіздігінің 263 кеңсесі ашылды, оның ішінде созылмалы жүрек жеткіліксіздігінің 128 кеңсесі жұмыс істейді.

Қазақстан Республикасында қатерлі ісікпен күресудің 2023-2027 жылдарға арналған кешенді жоспары әзірленді. Медициналық ұйымдарды медициналық жабдықтармен жабдықтау тұрғысынан жаңғырту мақсатында 2023 жылы онкологиялық аурулар жүйесін анықтау үшін 126 бірлік радиологиялық жабдық сатып алынды.

Білім беру саласында балалардың сапалы мектепке дейінгі білім мен оқытуға қолжетімділігін кеңейту мақсатында 3-6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі біліммен қамту 99,6%, 2-6 жас аралығындағы балаларды 90,6% құрады.

20 өңірде 1 507 мамандандырылған кеңсе (*химия, физика, биология, сабақ және робототехника*) сатып алынды және орнатылды. Нәтижесінде, 6 383 бастауыш және орта мектептің 6 035-і тиісті пәндік бөлмелермен жабдықталған.

2022 жылы шағын қалалардағы, аудан орталықтары мен ауылдардағы 5000 мектеп модернизацияланды (*негізгі және ағымдағы жөндеу, мектептерді пәндік бөлмелермен жабдықтау, жиһаздарды, кітапханалар мен асханаларды жаңарту, мектептердегі қауіпсіздік жағдайларын жақсарту*), ал 2023 жылы 1008 мектеп жаңғыртылды.

2023 жылдың қорытындысы бойынша 203 717 мүгедек бала тіркелді. Оның ішінде 144 793-тен астам бала (*жалпы саннан 71%*) арнайы психологиялық-педагогикалық қолдауды және мамандандырылған мекемелерде ерте түзетуді алды. Сондай-ақ, бүкіл ел бойынша 12 психологиялық, медициналық және педагогикалық консультациялар, психологиялық және педагогикалық түзетуге арналған 9 бөлме және 63 инклюзивті қолдау бөлмесі ашылды.

2022 жылы М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің базасында 2 мектеп ашылды: *«Инженерлік-техникалық жоғары мектебі» және «Цифрлық ғылымдар және энергетика жоғары мектебі» (IT-технология және энергетика мектебі)*. М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университетінің базасында 2 жоғары оқу орны құрылды, атап айтқанда, Назарбаев университетінің басшылығымен *«Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебі»* және Аризона университетінің сенімді басқаруымен *«Технология және жаратылыстану жоғары мектебі»*.

Цифрлық экономика үшін адами капиталды дамыту аясында 2022 жылы Web of Science (*Clarivate Analytics*), Scopus (*Elsevier*) және Science Direct (*Elsevier*) халықаралық дерекқорларымен келісімшарттар жасалды және 250 ұйымға қолжетімділік қамтамасыз етілді.

2023 жылы Coursera жетекші ғаламдық білім беру онлайн-платформасына қолжетімділік қамтамасыз етілді және 25 жоғары оқу орнының қазақстандық студенттеріне 20 мың лицензия берілді, 40 мың студент сертификаттар алды.

Сондай-ақ, Scopus реферативті дерекқорларына 250 ғылыми ұйымның Ұлттық жазылымын Elsevier, Web of Science with Clarivate, Wiley-мен Online Library толық мәтінді дерекқорларына беру туралы келісімдер жасалды.

WorldSkills стандарттарына сәйкес оқушыларды қорытынды бағалау форматы колледждерде танымалдылыққа ие болуын жалғастыруда. Осылайша, 2023 жылдың қорытындысы бойынша 360 мемлекеттік техникалық-технологиялық колледждің 216-сы 8 мыңнан астам адамды қамтитын демонстрациялық емтихандар өткізді.

103 азаматтық университеттің ішінен серіктес университеттермен ынтымақтастықта 42 университет 181 қос дәрежелі бағдарламаны ұсынады. ЖОО арасындағы келісімге сәйкес шетелдік университеттердің студенттері

қазақстандық университеттерде оқи алады, ал қазақстандық студенттер академиялық алмасу бағдарламалары шеңберінде шетелге шыға алады.

2023 жылдың қорытындысы бойынша 35 150 АТ-мамандар даярланды. Өңірлерде заманауи мектептердің ашылуы аясында 2022 жылы 20, ал 2023 жылы 8 жеке инновациялық бағдарламалау мектебі ашылды.

Кадрларды даярлау үшін АТ секторындағы адам капиталын дамытуға бағытталған Tech Orda бағдарламасы іске қосылды. 2022 жылы бағдарлама бойынша еліміздің түрлі өңірлерінен келген мектеп оқушыларына 3 068 ваучер, 2023 жылы – 3 183 ваучер бөлінді.

Азаматтардың мүдделерін қорғауда әділ және тиімді мемлекетті қамтамасыз ету саласында мынадай нәтижелерге қол жеткізілді.

Сот жүйесіне және сот төрелігінің сапасына деген сенімді арттыру мақсатында Мемлекет басшысы 2022 жылы «Қазақстан Республикасының сот жүйесі және төрешілер мәртебесі туралы» конституциялық заңға өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы конституциялық заңға және «Процедуралық заңнаманы жетілдіру және сот жүйесін реформалау туралы кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңға қол қойды.

Жоғарғы Сот жанындағы соттардың қызметін қамтамасыз ету департаменті Қазақстан Республикасының Үкімет аппаратының мәртебесіне теңестірілген сот әкімшілігіне айналды.

Сот төрелігін сот әкімшілігінен ажырату мақсатында сот төрағалары ерекше әкімшілік функциялардан босатылады.

Төрешілер тізімін қалыптастыру процесі автоматтандырылды. Сот практикасының біркелкі болуын қамтамасыз ету үшін үлгілі шешім институты енгізілді. Сотқа дейінгі протокол енгізілді.

Қылмыстық процесті жаңғырту шеңберінде қылмыстық процесстің жаңа үш деңгейлі моделіне кезең-кезеңмен көшу қамтамасыз етіледі.

Қылмыстық іс жүргізу кезінде кәсіпкерлердің құқықтарын қорғаудың кепілдіктерін күшейту үшін жүйелі шаралар қабылданды. Экономикалық қылмыстар үшін қылмыстық жазалар біртіндеп жеңілдетіліп, осы санаттағы қылмыстық істерді қозғау талаптары күшейтілді.

Мемлекеттік органдардың ресурстары мен өкілеттіктерін пайдаланып рейдерлік жасау үшін жауапкершілік енгізілді. Кәсіпорынды күшпен басып алу әдісін қолдану квалификациялық белгі ретінде қарастырылды.

Жалпы алғанда, облыстық прокурорлар әрбір бизнес өкілінің шағымын уәкілетті органдар тарапынан заңсыз араласу немесе қысым көрсету, соның ішінде рейдерлік жасау фактілері тұрғысынан қарастыруға тырысады.

Заңды іскерлік қызметке кедергі келтіргені үшін жауапкершілікті арттыру.

2023 жылы бұлтты құжат айналымы жүйесіндегі (бұдан әрі – «Е-Заңнама») «Е-Заңнама» ереже жасау процесінің модулі коммерциялық пайдалануға берілді.

2023-2024 жылдарға арналған алаяқтық пен қаржылық пирамидаларға қарсы бірлескен шаралар жиынтығы әзірленді.

Құқық қорғау органдарының басшыларын азаптаудың алдын алу жөніндегі міндеттемелерді орындамағаны үшін лауазымдарынан босату тәжірибесі енгізілді.

Елдегі қылмыстың жай-күйі туралы азаматтарға хабарлау мақсатында «Геоақпараттық карталар» енгізілді. Карталар алдын алу шаралары үшін қылмыстық әрекеттің бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік басқарудың жаңа моделін қалыптастыру аясында келесі нәтижелерге қол жеткізілді.

Мемлекеттік органдардың халықпен өзара іс-қимылын қамтамасыз ету мақсатында Азаматтарды қабылдау орталығы іске қосылды және өңірлердегі тәжірибені кеңейту бойынша жұмыстар жүргізілуде. 2023 жылы мемлекеттік қызметшілерді 2024 жылға арналған апелляциялармен жұмыс істеуге үйрететін кешенді бағдарлама әзірленді, ал азаматтар мен мемлекеттік органдар арасындағы өзара іс-қимылдың жаңа мәдениетін қалыптастыру үшін 2023 жылға арналған ақпараттық жұмыс жоспары бекітілді және іске асырылды.

«Е-петиция» бірыңғай заңды онлайн петициялар институтын құру және ашықтық стандарттарын енгізу жобасы аясында «Қоғамдық бақылау, әкімшілік рәсімдерді жетілдіру туралы Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңды, оның ішінде ақпарат иелері үшін ашықтық стандарттарын (*Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрінің 2023 жылғы 29 желтоқсандағы № 606-НҚ бұйрығы*) іске асыру үшін заң актілері әзірленді және бекітілді.

Жүйелі трансформацияны іске асыру және бизнес-процестерді трансформациялау мақсатында 2022 жылы Сандық үкімет кеңсесі жанындағы мемлекеттік органдарда Сандық үкіметті қолдау орталығы құрылды.

Халық күнделікті өмірде қолданатын ең танымал құжаттар (25 түрі) цифрлық форматқа (*смартфонға*) аударылады және Nalyk және Kaspi қосымшаларында қол жетімді. Сандық құжаттар 7,5 миллионнан астам рет пайдаланылды.

«Қалтадағы ХҚО» тұжырымдамасы іске асырылды, онда азаматтар кеңес пен мемлекеттік қызметке қол жеткізе алады.

2023 жылдың қорытындысы бойынша проактивті форматта 46 мемлекеттік қызмет көрсетіледі, сондай-ақ өмірлік жағдайларды қайта өңдеу шеңберінде проактивті форматта көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді беру бойынша үздіксіз жұмыстар жүргізілуде.

«Smart Data Ukimet» негізінде олардың әл-ауқатының деңгейін анықтау үшін отбасылар үшін көрсеткіштерді (*жалпы табыс, әлеуметтік өмір сүру жағдайлары, денсаулық, жұмыспен қамту, білім беру және әлеуметтік көмекке мұқтаждық және т.б.*) қамтитын «Сандық отбасылық карта»

аналитикалық корпусы іске асырылды.

Тұрақты негізде мемлекеттік қызметтерді оңтайландыру және автоматтандыру бойынша жұмыстар жүргізілуде. 2023 жылдың соңында мемлекеттік қызметтерді автоматтандыруға байланысты 5 минутта көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің үлесі 25% құрайды.

Бизнес-модельдердің жаңа түрлерін әзірлеу аясында мемлекеттік органдар бизнес-процестерді қайта құрды: 1 096 функция цифрландырылды немесе Бизнес-процестер тізілімінің 4 355 функциясының 25,2%-ы.

2023 жылы ШОБ-қа ұсынылған МҚШ бойынша толық және заманауи ақпаратпен қамтамасыз етуге арналған «OnlineDamu» мобильді қосымшасы енгізілді. Сондай-ақ, мобильді қосымша арқылы кәсіпкер барлық қажетті құжаттарға электрондық цифрлық қолтаңбамен қол қою арқылы мемлекеттік қолдау алуға өтініш бере алады. Осылайша, мобильді қосымша кәсіпкерлер үшін МҚШ қолжетімділігін және оларды қамтуды арттырды.

Жас ұрпақтың құндылықтар жүйесін қалыптастыруға, мәдениетті, туған тілді, ұлттық дәстүрлерді сақтауға және дамытуға, жастар арасында азаматтық пен патриотизмді дамытуға бағытталған шаралар іске асырылды.

Мәдениет саласындағы қызметтердің қолжетімділігі мен сапасын арттыру мақсатында 22 нысанның құрылысы және 287 мәдениет нысанын жөндеу жұмыстары аяқталды.

Тарихи-мәдени ескерткіштер (*Сауран, Ақыртас археологиялық және сәулет кешендері, Хожжа Ахмет Ясауи кесенесі, Сайрам қалашығы, Әзірет-Сұлтан қорық мұражайы объектілері және т.б.*) бойынша ғылыми-реставрациялық жұмыстар жүргізілді.

Есепті кезеңде мұражай экспонаттарын цифрлық форматқа көшіру жұмыстары да жалғасты.

«Birgemiz: areket yaquyu» еріктілер фронтының қызметін ұйымдастыру және жобаларды гранттық қаржыландыру («*Birgemiz: Saylyq*», «*Birgemiz: Sabaqtastyq*», «*Birgemiz: Ayala*», «*Birgemiz: Asyl Mura*», «*Birgemiz: Umit*», «*Birgemiz: Qamqor*», «*Birgemiz: Taza Alem*») жобалары шеңберінде 1,5 млн адам еріктілік қызметіне тартылды. 2022 жылы еріктілер ұйымдары 120 мыңнан астам еріктілердің қатысуымен 24 мыңнан астам іс-шара ұйымдастырды.

Жастарды мемлекеттік қолдау шараларының қамтылуы 1,5 есеге артты – жастардың жасы 35-ке дейін ұлғайтылуының арқасында 3,7 миллион адамнан 6 миллион адамға дейін жетті.

Әртараптандырылған және инновациялық экономиканы құру мақсатында келесі нәтижелерге қол жеткізілді.

Кәсіпкерлік белсенділікті арттыру шеңберінде Бастау Бизнес жобасы аясында 75,7 мың адам (2023 жылы 46,0 мың адам, 2022 жылы 29,7 мың адам) оқытылды, оның ішінде 36,2 мың адам (2023 жылы 24,2 мың адам, 2022 жылы 12,0 мың адам) немесе 47,8%-ы өз бизнесін ашты.

334,8 мыңнан астам кәсіпкерлік субъектісі (176,8 мыңы 2023 жылы, 158,0 мыңы 2022 жылы) қаржылық емес қолдау шараларын алды.

Өңдеу өнеркәсібінің өнімділігін арттыру мақсатында 102 кәсіпорынға 1,233,8 млн теңге көлемінде мемлекеттік қолдау шаралары ұсынылды (2023 жылы – 810,9 млн теңге сомасында 53 кәсіпорын, 2022 жылы – 422,9 млн теңге сомасында 49 кәсіпорын).

Лизингтік қаржыландыруды қамтамасыз ету аясында 30,9 млрд теңге сомасында 798 автобус бірлігі сатып алынды (2023 жылы - 13,2 млрд теңге сомасында 365 автобус бірлігі, 2022 жылы – 17,7 млрд теңге сомасында 433 автобус бірлігі).

2023 жылы өңдеу өнеркәсібінде жалпы сомасы 92,2 млрд теңгені құрайтын 170 инвестициялық жоба іске қосылды, 12,2 мың тұрақты жұмыс орнын құрды, 2022 жылы жалпы сомасы 2 трлн теңгені құрайтын 160 инвестициялық жоба іске қосылды, 14,4 мың тұрақты жұмыс орнын құрды.

Шетелдік инвесторларды ресурстық емес секторларға, соның ішінде өңдеу өнеркәсібіне тарту мақсатында «KAZAKH INVEST» компаниясының көмегімен 2023 жылы шетелдік қатысуымен 47 инвестициялық жоба іске қосылды.

Қазақстандық өнімдердің сыртқы нарықтарға экспортын дамыту және ілгерілету мақсатында есепті кезеңде экспорттаушыларға қаржылық қолдау шаралары ұсынылды. Өнімдерді насихаттау және тасымалдау шығындарын өтеу үшін 361 компанияға шамамен 15,1 млрд теңге төленді. Белсенді экспорттаушылар саны 837 бірлікке дейін өсті.

Қазақстандық компанияларды халықаралық электрондық платформаларға тарту бағдарламасы аясында Alibaba платформасындағы 70 отандық кәсіпорынға «Алтын жеткізуші» шоттары берілді, бұл оларға көптеген артықшылықтар береді.

Қазақстанның экспорттық әлеуетін қолдау мақсатында, сондай-ақ Қазақстанның IT қызметтері мен өнімдерінің экспортын ұлғайту мақсатында Global Outsourcer, Scalerator, Techpreneurs және т.б. сияқты жеделдету білім беру бағдарламалары ұйымдастырылады.

12 өңірлік IT-хабтары ашылды (*Abai IT Valley, Kyzylorda Hub, Digital Jetisu, Zhambyl Hub, Oskemen IT Hub және т.б.*).

IT өнімдері мен қызметтерінің экспорты 2023 жылы \$529,1 млн және 2022 жылы \$333,8 млн құрады.

Кәсіпорындарда инновациялар мен F3TKЖ нәтижелерін енгізуді танымал ету бойынша жұмыс жүргізілді. Мысалы, Tech Garden бизнес бағдарламаларын іске асыру аясында бірінші Индустрия 4.0 Startup Battle – Индустрия 4.0 стартаптары үшін конкурс өткізілді, оның жүлде қоры \$22 000 құрады. Байқауға 30 стартап қатысып, қаржыландыруды – Isida Electronics, SmartView, AgriMo жеңімпаздары алды.

2023 жылы бөлшек салықтың арнайы салық режиміне қатысты экономикалық қызмет түрлерінің тізімі кеңейтілді, оның ішінде креативті салалардың 40 түрі бар. Осылайша, кәсіпорындар көптеген салық түрлерінен босатылады және бірыңғай жеке кәсіпкерлер үшін 2-4%, ЖШС үшін 8% салық төлейді.

Қазақстандық өнімдерді сыртқы нарықтарға шығару үшін қолайлы жағдай жасау мақсатында есепті кезеңде экспорттаушыларға қаржылық және қаржылық емес қолдау шаралары ұсынылды.

2023 жылы Қазақстанға ірі шетелдік инвесторлардың 1460-тан астам сапары ұйымдастырылып, мүдделі компаниялармен 3200-ге жуық кездесу өткізілді.

«KAZAKH INVEST» ҰК» АҚ \$2,2 млрд сомасына 70 инвестициялық ұсыныс дайындады (*агроөнеркәсіптік кешен – 15 жоба, туризм – 9, құрылыс материалдарын өндіру – 8, фармацевтика – 5, АКТ және мұнай-химия өнеркәсібі – 4, жеңіл өнеркәсіп және логистика – 3, энергетика, химия өнеркәсібі, машина жасау, тау-кен және металлургия – 2, қатты қалдықтар – 1 жоба*). Дайындалған инвестициялық ұсыныстар «KAZAKH INVEST» ҰК» АҚ интернет-порталында орналастырылады, сондай-ақ шетелдік инвесторларды одан әрі «тарту» үшін Қазақстан Республикасының шетелдік мекемелеріне және шетелдік өкілдерге жіберіледі.

Сондай-ақ, Алматы, Жамбыл, Ұлытау, Абай, Жетісу, Шығыс Қазақстан облыстарында ұсынылған 6 өңірлік жоба дайындалды.

2023 жылдың қорытындысы бойынша 1,7 трлн теңгеден астам сомаға 298 жоба іске асырылды, оның ішінде 26 мыңға жуық жұмыс орны құрылды, оның ішінде шетелдік қатысуымен 450 млрд теңгеден астам 46 жоба, 5 мыңға жуық жұмыс орны құрылды.

2022 жылы арнайы экономикалық аймақтар (Жер кодексі, Арнайы экономикалық және өнеркәсіптік аймақтар туралы заң) саласындағы заңнаманы жетілдіру мақсатында заңнамалық түзетулер әзірленді, оған сәйкес олардың жұмыс істеуінің жаңа тәсілдер бекітілді.

2023 жылы АЭА аумағында 265,2 млрд теңгеге 35 жоба іске қосылып, 3 мыңнан астам жұмыс орны құрылды. Жалпы, АЭА жобаларын іске асыру арқылы 25 мыңнан астам адам тұрақты жұмыс орындарымен қамтамасыз етілді, 7,9 трлн теңгеден астам өнім шығарылды.

Барлық АЭА бойынша инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген аумақ орта есеппен 44% құрайды, оның толық аяқталғаны: АЭА «Оңтүстік», «ПИТ», «НИНТ», «Қорғас – Шығыс қақпалары» және «ХШЫО» Қорғас».

Өнеркәсіптік аймақтардың бірыңғай тізілімінде 9 өнеркәсіптік аймақ тіркелген, оның ішінде 7 республикалық және 2 өңірлік. 2023 жылдың қорытындысы бойынша өнеркәсіптік аймақтардың аумағында инвестициялар көлемі 235,7 млрд теңгені құрады, 961,9 млрд теңге сомасында тауарлар мен қызметтер өндірілді, оның ішінде: 31,1 млрд теңге сомасында экспортталды, 18,4 млрд теңге сомасында салық түрінде төленді және 992 жұмыс орны құрылды.

Тендестірілген аумақтық даму шеңберінде келесі нәтижелерге қол жеткізілді.

Негізгі қызметтерге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету аясында ірі қалалардың шетінде инфрақұрылым салу және қайта құру бойынша 31 жоба

іске асырылды және нәтижесінде ірі қалалардың шетінде тұратын 207 878 адам жаңғыртылған инфрақұрылымға қол жеткізді.

2023 жылы моно және шағын қалаларда инженерлік инфрақұрылымды салу және реконструкциялау бойынша 80 жоба іске асырылды. Моно және шағын қалалардағы инженерлік-транспорттық инфрақұрылымның құнсыздануы 40,1% құрады.

862 анықтамалық және спутниктік елді мекен «Ауыл – Ел бесігі» жобасының қызметімен қамтылған, атап айтқанда, әлеуметтік-техникалық инфрақұрылымды жаңғырту бойынша 1853 жоба іске асырылып, 9 мыңға жуық уақытша жұмыс орны құрылды.

Қалалық жерлерде сумен жабдықтау жүйелерін салу және реконструкциялау шеңберінде 131 жоба іске асырылды, қалаларда сумен жабдықтау қызметтеріне қолжетімділік 98,9% құрады.

Жалпы өндірістегі жаңартылатын энергия көздерінен алынған электр энергиясының үлесі 5,92% құрады. Жаңартылатын энергия көздерінен өндірілетін электр энергиясының көлемі 6,675 млрд кВт/сағ құрады (*жсел электр станциялары – 3,824,99 млн кВт/сағ, күн электр станциялары – 1 853,95 млн кВт/сағ, гидроэлектр станциялары – 993,87 млн кВт/сағ, биоэлектр станциялары – 2,71 млн кВт/сағ*), электр энергиясын өндірудің жалпы көлемі 112,8 млрд кВт/сағ құрады.

2023 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасында 2 868,6 МВт орнатылған қуаты бар 144 жаңартылатын энергетикалық нысан (*қуаты 1 394,6 МВт 57 жсел электр станциясы; қуаты 1 202,61 МВт 45 күн электр станциясы; қуаты 269 605 МВт 39 гидроэлектрлік электр станциясы; қуаты 1,77 МВт 3 биоэлектрлік электр станциясы*) жұмыс істейді.

Соңғы үш жылда Қазақстан келесі халықаралық рейтингтерде өз позициясын жақсартты.

2024 жылы IMD бәсекеге қабілеттілігінің әлемдік рейтингінде Қазақстан 67 елдің ішінен 35-орынды иеленді, бұл 2022 жылғы рейтингпен салыстырғанда 8 пунктке жоғары (*63 елдің ішінде 43-ші*).

2024 жылғы жаһандық инновациялық индексте Қазақстанның позициясы 5 пунктке – 2022 жылғы индекстегі 132 елдің 83-тен 2024 жылғы индекстегі 133 елдің 78-ге дейін өсті.

2024 жылға арналған Экологиялық өнімділік индексінде Қазақстан 180 елдің ішінде 74-ші орынға ие болды, бұл 2022 жылғы индекспен салыстырғанда 19 пунктке жоғары (*180 елдің ішінде 93-ші*).

2024 жылғы Әлеуметтік прогресс индексінде Қазақстанның позициясы 2 пунктке – 2022 жылғы индекс бойынша 169 елдің 65-тен 2024 жылғы индекс бойынша 170 елдің 63-ке дейін өсті.

3. ҚР экономикасын дамытудың қысқа және ұзақ мерзімді болжамдары

Қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді перспективаларды талдау Қазақстан Республикасының 2025-2029 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық даму болжамына негізделген, ол Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 27 тамыздағы отырысында бекітілген (№ 28 хаттама). Зерттеу ішкі және сыртқы сын-қатерлерге бейімделу аясында тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз ететін негізгі сценарийдің болжамды мәндеріне негізделген. Болжам қазіргі макроэкономикалық жағдайды, негізгі салалардың динамикасын және жаһандық және ұлттық экономикалардағы негізгі үрдістерді ескереді. Негізгі сценарий инфляцияның біртіндеп төмендеуін, тұрақты инфрақұрылымды дамытуды, инвестициялардың өсуін және Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін ескере отырып, орташа оптимистік көзқарасты бейнелейді.

Қысқа мерзімді перспективалар:

1. ЖІӨ-нің өсу болжамы:

- 2024 жылы ЖІӨ 5,3%-ға өседі деп күтілуде. 2025 жылға қарай базалық сценарий бойынша экономиканың орташа жылдық өсімі 5,6% деңгейінде болжануда;

- өсудің негізгі драйверлері – өндіріс, құрылыс және ауылшаруашылықты дамыту арқылы қолдау көрсетілетін тауарлар мен қызметтер өндірісінің өсуі.

2. Өнеркәсіптік өндіріс:

- өңдеу өнеркәсібі 5,4% деңгейінде тұрақты өсуді көрсетеді (2025 жылы). Машина жасау, химия өнеркәсібі және металлургия салаларында белсенді даму күтілуде;

- мұнай өндірудің артуына байланысты тау-кен өнеркәсібі өседі, оның ішінде Қашаған, Теңіз және Қарашығанақ кен орындарындағы жобалары бар (2025 жылы 6,3%-ға).

3. Инвестициялар:

- негізгі активтерге инвестициялар, әсіресе ақпараттық-коммуникациялық, көлік, денсаулық сақтау және білім беру салаларында өседі деп болжануда.

4. Ауыл шаруашылығы:

- агроөнеркәсіптік кешенді жаңғырту, жаңа технологияларды енгізу және экспортты ілгерілету есебінен өндіріс 4,4%-ға өседі деп күтілуде.

5. Инфляция және қаржылық тұрақтылық:

- мақсатты инфляция дәлізі 5,5-7,5% (2025 жылға) диапазонында белгіленеді, оны дезинфляциялық ақша-несие саясаты және бағаны тұрақтандыру арқылы азайту шараларына баса назар аударылады;

- Ұлттық Банк нарықтық айырбастау бағамының қалыптасуына қолдау көрсетуді және қаржы секторының макропродуктивті реттеуін нығайтуды жалғастырады.

6. Көлік және құрылыс:

- ірі инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру, соның ішінде жолдарды, темір жолдарды салу және реконструкциялау және көлік инфрақұрылымын жаңғырту жалғасатын болады;

- жаңа нысандар мен тұрғын үй инфрақұрылымының жақсаруына байланысты құрылыс секторы 8,5%-ға (2025 жылы) өседі деп күтілуде.

7. Сыртқы сауда:

- 2025 жылы экспорт \$82,3 млрд-ты құрайды деп болжануда, ол мұнай мен металдар бағасының біртіндеп өсуімен қамтамасыз етіледі;

- импорт \$61,3 млрд-қа дейін өседі, бұл ішкі сұраныстың артуын көрсетеді.

Осылайша, болжамдарға сәйкес, алдағы екі жылда Қазақстан экономикасы өнеркәсіптің, құрылыстың, ауыл шаруашылығының және көліктің дамуына негізделген тұрақты өсуді көрсетеді. Инвестицияларды белсенді тарту, инфрақұрылымды жаңғырту, цифрландыру және инфляцияны тұрақтандыру шаралары макроэкономикалық тұрақтылыққа жағдай жасайды. Тұрғын үй табысының болжамды өсуі және әлеуметтік бағдарламаларды іске асыру өмір сапасын жақсартуға, тұрақты экономикалық дамудың берік негізін қалыптастыруға және ұзақ мерзімді мақсаттарға қол жеткізуге ықпал етеді.

Ұзақ мерзімді перспективалар:

1. Жалпы экономикалық өсім:

- бастапқы сценарийде ЖІӨ-нің орташа жылдық өсуі 2025 және 2029 жылдар аралығында 5,4% деңгейінде болжануда;

- өсудің негізгі драйверлері өңдеу өнеркәсібі, құрылыс, көлік, ауыл шаруашылығы және қызмет көрсету секторы болады.

2. Экономиканың негізгі секторлары:

Ауыл шаруашылығы:

- орташа жылдық өсім 5,3% болады деп күтілуде.

Басымдылықтар:

- жаңа технологияларды енгізу және аграрлық ғылымның дамуы арқылы өнеркәсіптегі еңбек өнімділігін арттыру;

- агроөнеркәсіптік кешен (АӨК) өнімдерінің экспортын кеңейту;

- өңірлерді әртараптандыру және су үнемдеу технологиялары бойынша аумақты ұлғайту.

Тау-кен өнеркәсібі:

- мұнай өндіруді арттыруға баса назар аудара отырып, орташа жылдық өсім 2,9% деңгейінде болжануда;

- 2029 жылға қарай мұнай өндіру 104,8 миллион тоннаға дейін артады деп күтілуде.

Өңдеу өнеркәсібі:

- орташа жылдық өсім 5,8% құрайды. Өндірістік объектілерді жаңғырту, технологияларды енгізу және жоғары қосылған құн өнімдерінің экспортын дамыту жалғасады.

Құрылыс саласы:

- орташа жылдық өсім 9,3% құрайды. Ірі инфрақұрылымдық жобаларды (жолдар, коммуналдық қызметтер, тұрғын үй және инфрақұрылымдық нысандар) іске асыру өсудің негізгі факторы болады.

Қызмет көрсету саласы:

- орташа жылдық өсім 5,6% құрайды.

Негізгі бағыттары:

- сауда (жыл сайын 7,1%).

- көлік (жыл сайын 8,2%), оның ішінде халықаралық көлік дәліздерін дамыту (мысалы, Транскаспий халықаралық көлік бағыты және «Солтүстік-Оңтүстік»).

- ақпараттық және коммуникациялық (жыл сайын 9,5%) цифрландыру арқылы қолдау көрсетіледі.

3. Инвестициялар және инфрақұрылым:

- жалпы капиталдың қалыптасуының өсуі жылына 8,7% болады деп болжануда;

- көлік-логистикалық инфрақұрылымды дамыту: теміржол жобалары (Достық-Мойынты, Дарбаза-Мақараал), Каспий теңізінде порттар салу, әуежайларды жаңғырту;

- 2029 жылға қарай Қазақстан арқылы транзитті 33,8 млн тоннаға дейін ұлғайту.

4. Әлеуметтік сала:

- табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі 5%-ға дейін төмендейді деп күтілуде;

- ең төменгі күнкөріс минимумы 56 460 теңгеге дейін өседі, 2024 жылдан бастап ең төменгі жалақы 85 000 теңгені құрайды;

- еңбек ресурстарының сапалы өсуі, соның ішінде жұмыспен қамту бағдарламалары арқылы.

5. Сыртқы сауда:

- экспорт 2029 жылы \$90 млрд-қа дейін өседі;

- 2029 жылға қарай импорт \$67,5 млрд-қа жетеді.

6. Қоғамдық саясат және реформалар:

Макроэкономикалық тұрақтылық:

- дезинфляциялық ақша-несие саясатының арқасында инфляцияны шамамен 5% деңгейінде ұстау;

- фискалдық саясатты жетілдіру: мемлекеттік шығындарды оңтайландыру, салық түсімдерін арттыру.

Цифрландыру:

- цифрлық экономиканы белсенді дамыту, оның ішінде цифрлық инфрақұрылымды құру, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту.

Экология:

- климаттың өзгеруіне бейімделу және экологиялық таза технологияларды енгізу бойынша жобаларды іске асыру.

7. Мемлекеттік саясаттағы ықтимал өзгерістер:

Экономиканы әртараптандыру:

- экономиканың шикізаттық емес секторларын, соның ішінде машина жасау, фармацевтика, химия және жеңіл өнеркәсіп салаларын нығайту.

Интеграция және халықаралық ынтымақтастық:

- ЕАЭО және «Бір белдеу, бір жол» бастамасы шеңберінде көлік-логистикалық дәліздерді дамытуға белсенді қатысу.

Фискалдық тұрақтылық:

- мемлекеттік қарызды қысқарту және бюджет жүйесінің ашықтығын арттыру бойынша жұмыстарды жалғастыру.

Ұзақ мерзімді перспектива Қазақстан экономикасын тұрақты өсуге, әртараптандыруға және бәсекеге қабілеттілікті арттыруға бағытталған. Өнеркәсіп, көлік және ауыл шаруашылығы саласындағы стратегиялық жобаларды іске асыру, белсенді цифрландыру және экологиялық бастамалар жаһандық сын-қатерлерге бейімделуге және елдің халықаралық аренадағы позициясын нығайтуға мүмкіндік береді. Тұрақты макроэкономикалық саясат, инвестицияларды ілгерілету және адам капиталын дамыту халықтың әл-ауқатын қамтамасыз етеді, тұрақты әлеуметтік-экономикалық прогрестің негізін құрады.

4. Қорытындылар мен ұйғарымдар

Мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесі және экономикалық өсуді қолдау үшін қабылданған мемлекеттік шаралар экономикадағы теріс үрдістерді жояды, осылайша елдің ЖІӨ-нің өсуін қамтамасыз етеді.

Елдің ЖІӨ құрылымында өнеркәсіп секторы басым, бұл экономиканы дамытудың және халықтың әл-ауқатын жақсартудың тұрақты негізін көрсетеді. Экономикалық саясаттың шикізатқа тәуелділікті азайтуға бағытталғанының дәлелі 2024 жылдан бастап экономиканың түрлі салаларында 180 ірі өнеркәсіптік және өндірістік жобаны іске асыру болып табылады.

Қазақстан Республикасының ЖІӨ құрылымында байқалған өңдеу өнеркәсібі мен сауданың нығаюы инвестициялық ахуалды әртараптандыруға, жақсартуға және жұмыс орындарын құруға ықпал етеді. Сонымен қатар, тау-кен саласынан түскен кірістер қысқа мерзімді тұрақтылық пен ұзақ мерзімді тұрақты даму арасындағы тепе-теңдікті қалыптастыратын әлеуметтік-экономикалық бағдарламаларды қаржыландырудың маңызды факторы болып қала береді.

Елдің ЖІӨ-нің жоғары өсуі мен ұлттық валютаның нығайтылуының арқасында жан басына шаққандағы ЖІӨ өсіп, бұл Орталық Азияның басқа елдерінің көрсеткішінен асып түсті, бұл елдің аймақтық көшбасшы мәртебесін растайды және оның Орталық Азиядағы негізгі ойыншы ретіндегі маңыздылығын көрсетеді.

Үкіметтің қабылданған шаралары инфляцияның төмендеуіне әкелді, бұл тұтынуды, инвестицияны ынталандырады, макроэкономикалық тұрақтылықты нығайтады және Қазақстанның ұзақ мерзімді тұрақты өсуінің жаңа перспективаларын ашады.

Мемлекеттік қолдау шаралары 2023 жылы рекордтық деңгейге жеткен негізгі активтерге инвестицияларды ұлғайтуға мүмкіндік берді, ал экономиканың көптеген жылдар бойы төмен тарифтерге байланысты құлдырап келе жатқан секторларында. Бұдан басқа, негізгі капиталға инвестициялар халықтың өмір сүру сапасын жақсартуға және заманауи технологияларды қолдауға арналған салаларға бағытталады.

Дайын тауарлар экспортының жалпы экспорттағы үлесінің өсуі экономиканың құрылымындағы сапалы өзгерістерді көрсетеді. Тауар экспортына тәуелділікті азайту экономиканы жаһандық экономикалық дағдарыстар мен геосаяси өзгерістерге төзімді етеді.

Бақыланбайтын экономиканың деңгейі айтарлықтай төмендеп, салық түсімдерінің өсуіне, экономикалық ашықтыққа, тұрақты экономикалық өсудің негізін құруға, іскерлік ахуалды жақсартуға және азаматтардың әл-ауқатын жақсартуға ықпал етті.

Қазақстанның еңбек нарығында оң үрдістер байқалады. Жұмыссыздық деңгейі төмендеп, орташа айлық және орташа жалақы өсуде. Жалақы құрылымында өзгеріс бар (шикізат салаларының жалақысының төмендеуі және жоғары технологиялық салалардың өсуі), бұл мемлекеттік саясат басымдықтарының өзгеруі және экономиканы әртараптандыруға деген ұмтылыс ретінде түсіндірілуі мүмкін.

Халықтың ақша табысы құрылымында жұмыспен қамтудан түсетін табыстың өсуі және еңбек өнімділігінің артуы аясында әлеуметтік аударымдар үлесінің төмендеуі байқалады, нәтижесінде экономиканың тиімділігінің артуын көрсететін «еңбек өнімділігінің өсуіне әсер ету» пайда болады.

Халықтың өмір сүру деңгейін жақсарту үшін мемлекеттік жәрдемақылар мен зейнетақылардың барлық түрлері жыл сайын индекстеледі, ең төменгі жалақыны есептеу әдістемесі жетілдіріледі, зерттеушілер мен оқытушыларға ақшалай төлемдер өседі, осылайша елдің экономикалық өсуінің негізгі қозғаушы факторларының бірі болып табылатын дамудың әлеуметтік-экономикалық бағытына ерекше назар аударылады.

Қоғамдағы іскерлік белсенділікті арттыру, іскерлік ахуалды қолдау, елдегі инвестициялық ахуалды жақсарту үшін жағдай жасау бойынша жүргізіліп жатқан реформалар бизнес секторына несие берудің ұлғаюына,

халықаралық кредиттік рейтингтің жоғары көрсеткіштеріне қол жеткізуге, 2030 жылға қарай Қазақстанның ЖІӨ-дегі ШОБ үлесін 40%-ға жеткізу міндетін орындауға әкелді³.

Еліміздің инфрақұрылымы аясында қабылданған мемлекеттік шаралар экономиканың негізгі секторларының дамуын қамтамасыз етеді, сыртқы және ішкі соққыларға төзімділікті қолдайды және өмір мен жұмыс үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Мұндай кешенді тәсіл Қазақстанға ұзақ мерзімді экономикалық тұрақтылыққа табысты қадам жасауға мүмкіндік береді.

Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету және жоғары сапалы және тұрақты экономикалық өсуді ілгерілету мақсатында икемді фискалдық ережелерді сақтау және бюджеттік тәуекелдерді азайту шараларын қамтитын мемлекеттік қаржылық басқарудың ұтымды жүйесі іске асырылуда. Бұл 2022 жылдан бастап жүргізілген жыл сайынғы аналитикалық зерттеулер шеңберінде жүзеге асырылатын бюджет тәуекелдерін және ұзақ мерзімді қаржылық тұрақтылықты талдау бойынша жұмысты талап етеді, бұл республикалық бюджет жобасымен бір мезгілде қарастырылған бюджет процесінде талдау мен басқарудың маңызды құралы болып табылады.

Оң үрдістер аясында халық шығыстарының құрылымы ерекше назар аударуға тұрарлық, мұнда 50%-дан астам (2024 жылдың 2-тоқсанында 51,7%) азық-түлік өнімдерін сатып алуға бағытталды. Бұл азаматтардың табысының едәуір бөлігі халықтың табысы салыстырмалы түрде төмен экономикаларға тән негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыруға бағытталғанын көрсетеді.

Медианалық жалақы мен орташа жалақы арасындағы айырмашылықтарға әсер ететін кірістердің артуы ерекше алаңдаушылық тудырады. Қазақстандағы медианалық және орташа жалақы арасындағы алшақтық жоғары деңгейде сақталып отыр және 1,4 есеге тең, ал ЭЫДҰ елдерінде бұл көрсеткіш 1,1 есеге тең.

Кірістерді квинтильдер бойынша бөлу ең көп төленетін бесінші топтағы кірістердің өсуіне байланысты екінші және үшінші квинтильдер тобында кірістердің азаюы байқалады. Бұл халықтың әртүрлі топтары арасында кірістерді бөлуде салыстырмалы теңсіздік бар екенін көрсетеді.

Басқаша айтқанда, экономикалық өсудің жоғары қарқынын бағыттау халықтың әл-ауқатының артуымен қатар жүруі керек. Мұндай стратегия әртараптандырылған экономика жағдайында ғана тиімді, ол әртүрлі салалар жұмыс орындарын құруға және ЖІӨ-ні ұлғайтуға біркелкі үлес қосады.

Жүргізіліп жатқан макроэкономикалық саясатты талдау осы бағыттағы прогрессивті қадамдар жасалып жатқандығын дәлелдейді, бұл тұрақты дамуға ұмтылысты растайды. Одан әрі айтарлықтай нәтижелерге жету үшін экономикалық құрылымды нығайтуға және барлық санаттағы халықтың әл-ауқатын қамтамасыз ету үшін теңгерімді жағдайлар жасауға бағытталған қосымша шаралар қажет.

³Дереккөзі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000250>